

Drijfveren van politieleiders

'zoektocht naar de betekenisgeving van drijfveren voor politie- en geloofspraktijken'

Verslag van een praktisch theologisch onderzoek

Uitwerking voor de
Masterthesis Theologie/ Gemeentepredikant
Specialisatie Praktische Theologie

Begeleider:
Dr. Reijer de Vries, PThU Amsterdam

Beoordelaar:
Dr. Rein Brouwer, PThU Amsterdam

door

Geertje Zomer
Studentnummer 1200634
Definitieve versie
20-10-2017

'herinneringen als drijfveer'

Voorwoord

Weer een stapje verder. Dat ervaar ik, terwijl ik dit voorwoord schrijf. Een stapje:

- verder in mijn zoektocht naar de betekenis van drijfveren van mensen voor leven en werken.
- verder in mijn traject van een levenlang leren.
- verder in mijn zoektocht naar de rol van God en geloven in mijn werk- en geloofspraktijk.
- dichterbij de afronding van deze studie tot theoloog en gemeentepredikant aan de PThU.
- dichterbij een mogelijke toepassing van deze studie in een werkpraktijk.

Kortom, een stapje verder op de weg van mijn leven met steun van vele mensen en God.

Ik denk met liefdevolle herinneringen aan mijn moeder, die de start van dit traject nog heeft meegemaakt en bij deze afronding er niet meer is. Ik denk aan de voortdurende steun van Wilco, mijn partner en mijn kinderen Anneloes, Gert, Cris en Rens en hun partners. Zonder jullie support en ruimte, die ik van jullie kreeg, was dit niet gelukt. Ik denk aan de steun van mijn familie, vrienden en collega's. Dank voor al de informerende vragen en gesprekken over de kern van mijn studie en onderzoek. Ik dank ook de respondenten voor de medewerking aan dit onderzoek en dr. Reijer de Vries en dr. Rein Brouwer voor de begeleiding en beoordeling. Het proces van meedenken over de onderzoeksopzet en de feedback tijdens het schrijfproces heeft me geholpen het onderzoeksverslag steeds verder te verfijnen en aan te scherpen. Ook dr. Jan Nap, dank voor het meedenken in dit onderzoekstraject. De relativerende gesprekken waren een goede spiegel en hebben me gestimuleerd om steeds opnieuw verder te gaan en maken dat ik uitkijk naar het vervolg. Bovenal ben ik God dankbaar voor het leven en alles wat ik daarin van Hem ontvang.

Samenvatting

Dit praktisch theologisch onderzoek onderzoekt de betekenisgeving van drijfveren van politieleiders voor politie- en geloofspraktijken. Het is een kwalitatief onderzoek, dat vanuit een politiepraktijk verbinding maakt met geloofspraktijken door de betekenisgeving van drijfveren te relateren aan een beschrijving van vergelijkbare theologische concepten. Anders gezegd, er is gekeken naar:

- hoe praten politieleiders over hun drijfveren?
- wat lees ik over die drijfveren / begrippen in theologisch studiemateriaal?
- op welke wijze is het bovenstaande relevant voor politiepraktijk en vooral geloofspraktijken?

Vanuit gesprekken met politieleiders zijn de volgende drijfveren benoemd: recht doen, beschermen, verantwoordelijkheid, het goede doen, ontwikkelen, vertrouwen, verbindend en moed. De werking van de drijfveren is context- en levensfase-afhankelijk genoemd. Soms ervaren als stimulerend, soms fungerend als een spiegel, soms belemmerend of werkdruk-verhogend genoemd. De vorming van drijfveren wordt met name verbonden aan de opvoeding en het gezin en in mindere mate aan religie of theologie. Tussen de benoemde drijfveren en de beschreven theologische concepten liggen veel raakvlakken in taal. Daarbij worden met name de theologische concepten in taal aangevuld en verrijkt. De werking van de drijfveren in het veldonderzoek is met name gericht op de ander, soms op zichzelf en soms op de zaak c.q. organisatie. Bij de uitwerking van de theologische concepten wordt met name een gerichtheid op God gezien en in mindere mate op de ander of zichzelf. De inzichten uit dit onderzoek laten zien dat theologische concepten in taal en betekenisgeving worden aangevuld en verrijkt door te luisteren naar de manier, waarop deze begrippen in een bepaalde werkpraktijk worden gehanteerd. Dit is relevant voor geloofspraktijken. Het gesprek over theologische concepten kan worden aangevuld en verrijkt door te luisteren naar wat hierover in werkpraktijken en het gewone leven wordt gezegd. Zo komt theologie in werking, in het alledaagse leven.

Inhoudsopgave

Voorwoord en samenvatting	2
1. Aanleiding	4
2. Inleiding met opdracht, zoektocht, vraagstelling en duiding van begrippen	4
2.1 Intro	4
2.2 Opdracht en zoektocht	6
2.3 Vraagstelling	6
2.4 Duiding gehanteerde begrippen	7
2.4.1. Drijfveren, motieven en hun werking	7
2.4.2. Politiepraktijk	8
2.4.3. Geloofspraktijken	10
3. Opzet onderzoek	11
3.1 Methode	11
3.2 Onderzoekspopulatie	11
3.3 Uitvoering	12
3.4 Bijzonderheden uitvoering	14
4. Verslag van veldonderzoek	15
4.1 Intro	15
4.2 Ervaringen	15
4.3 Opbrengst veldonderzoek	16
4.3.1 Drijfveren van politieleiders	16
4.3.2 Werking van de drijfveren	20
4.3.3 Vorming van de drijfveren	22
4.3.4 Extra elementen	23
5. Uitwerking relevante theologische concepten	24
6. Verbinden, conclusies en reflecties	28
6.1 Intro	28
6.2 Verbinden en conclusies	28
6.2.1 Drijfveren van politieleiders en theologische concepten	28
6.2.2 Drijfveren en werking	30
6.2.3 Drijfveren en vorming	32
6.2.4 Relevantie van de inzichten voor geloofspraktijken	33
6.3 Reflectie op het onderzoek	34
6.3.1 Ervaringen respondenten	34
6.3.2 Ervaringen onderzoeker	35
6.4 Vervolg	36
6.4.1 Aanbevelingen	36
6.4.2 Vragen voor vervolgonderzoek	37
6.5 Slot	37
Bibliografie	38
Bijlagen 1-3A	41

1. Aanleiding

'Voor mensen ligt de werkelijkheid van de wereld in de aanwezigheid van anderen, in haar zichtbaar zijn voor allen. 'want wat voor allen zichtbaar is, dit noemen wij Zijn', en wat van deze zichtbaarheid is uitgesloten, komt en gaat als een droom, iets zeer vertrouwd en absoluut persoonlijks, maar zonder werkelijkheid.'¹ Iets van mijn droom heb ik kenbaar en daarmee werkelijkheid gemaakt. Er is nog veel, dat ik kenbaar zou kunnen maken.'²

Met deze woorden sloot ik mijn doctoraalscriptie en – onderzoek af in 2008. Ik ga nu verder in dit onderzoek met 'kenbaar maken' van de wijze waarop opvattingen en referentiekaders het handelen van mensen beïnvloeden en sturen. Dat is mij blijven intrigeren.³ Wie ben ik? Wie is de ander? Waarom handel ik zo en waarom handelt hij/ zij zo? Het zijn vragen, die mijn leven-lang met mij meelopen. Wat doet de ander en wat is de reden, waarom hij/ zij dat doet? Ongetwijfeld is deze interesse ook ingegeven door de belangwekkende woorden 'de naaste liefhebben als jezelf.'⁴ Ik begin dit onderzoek vanuit een oprechte verwonderende aandacht voor de ander, ik en zijn/ haar leefwereld én voor God en Jezus, die deze woorden ons hebben meegegeven.⁵ Omdat ik leef, werk en denk vanuit een leven-lang leren, doe ik onderzoek naar deze vragen in mijn werkpraktijk om daarmee (mijn) geloofspraktijk(en) te verrijken.

2. Inleiding met opdracht, zoektocht, vraagstelling en duiding van begrippen

2.1. Intro

'Ik ken mijzelf. Op iedere plaats kan ik verrast raken, een uitdaging zien en een rol vervullen. Zelfs op dit moment in een monotone grijze ambtenarenomgeving. Ook daar zie ik mogelijkheden om geïnteresseerd te zijn in het verhaal van de ander en dat verhaal te verbinden aan het verhaal van God. Nieuwsgierig ben ik? Waar gaat mijn weg heen..... ? In ieder geval 'met open ogen'.⁶

Bovenstaande quote schreef ik een reflectieverslag naar aanleiding van een exposure in Rotterdam. Het was een ervaring in het eerste halfjaar van mijn studie theologie/ gemeentepredikant. Het is ook de karakteristiek van dit onderzoek. De studie, ervaringen en stages versterkten steeds opnieuw de zoektocht naar de verbinding van de praktijk van de theologie en geloven én de werkpraktijk en samenleving⁷. Ik ontmoet in beide praktijken een zoektocht naar verbinding. In de geloofspraktijken van pastoraat, catechese en preken in geloofsgemeenschappen nam ik deel aan de zoektocht van mensen om de taal van theologische concepten en ervaringen te verbinden met het leven en werken in de samenleving. Op welke wijze zijn God en geloof nog relevant voor de mens en zijn leefwereld? In mijn werk bij de politie en het ministerie nam ik deel aan de zoektocht van medewerkers naar meer zin in het werk en leven. In die zoektocht kwam regelmatig de vraag naar de zin van het bestaan naar voren. Zeker wanneer er lastige situaties speelden in het leven van mijn gesprekspartners. Verhalen vanuit het verleden en de eigen biografie over de levensbeschouwelijke of religieuze vorming kwamen vaak in de gesprekken naar voren. Evenals gesprekken met verhalen over een zoektocht naar relevantie van theologie, religie, van God voor het leven, soms gepaard gaande met schrijnende

¹ Arendt, Hannah, *The Human Condition*, Chicago, 1958 (Nederlandse vertaling: *Vita Activa* door C. Houwaard Amsterdam, 1999) p. 197

² Hoogdalem-Zomer, G van, *Dilemma's bij het coachen van competentieontwikkeling. Onderzoek naar overwegingen die een rol spelen bij het maken van keuzen op het grensvlak van beroeps- en persoons-gerelateerde elementen van het coachen*. Afstudeertraject doctoraalprogramma Onderwijskunde, Faculteit Gedragwetenschappen Universiteit Utrecht, 2008, p. 51

³ Ibidem, p. 48

⁴ Lev. 19,18, /Marc.12, 31/ Browning, D.S. *A Fundamental Practical Theology. Descriptive and strategic proposals*. Minneapolis: Fortress Press, 1991, p. 105

⁵ Spronk, K & Wieringen, van. A. *De Bijbel theologisch. Hoofdpijnen en thema's*. Zoetermeer, 2011, p. 336,337

⁶ Reflectieverslag exposure Oude wijkenpastoraat door Geertje Zomer, 2012

⁷ Baart, Andries, *Een theorie van de presentie*. Den Haag, 2011, p. 209, 266, Miller-McLemore, B.J. *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*. West Sussex: Wiley&Sons Blackwell, 2014, pp. 299-301, 305

afscheidsverhalen van de kerk en geloofsgemeenschappen. In beide zoektochten gaat het over taal en ervaringen in het dagelijkse leven. Wat mij betreft, begint theologie in het alledaagse leven en krijgt theologie zijn werking, in wat zich daar afspeelt.⁸ Beide werelden zijn verbonden en het is belangrijk om deze verbinding te ontdekken en te creëren.⁹ Ik ben benieuwd naar de wijze waarop deze bij elkaar aansluiten.

*'Politieambtenaren hebben elkaar ook nodig om aan een luisterend oor hun (biografisch) verhaal te kunnen vertellen over wat hen ten diepste beweegt om het goede te doen. Daar zijn zij niet alleen persoonlijk bij gebaat [...] De politie als collectief vaart er ook wel bij. Want naarmate politieambtenaren zich vrijelijk kunnen uitlaten over hun persoonlijk kompas, neemt de kans ook toe dat dit gevormd en gedeeld wordt door, en betekenis krijgt voor de werkgemeenschap als geheel.'*¹⁰

Bovenstaand fragment komt uit het moreel kompas voor goed politiewerk. Dit werk van Frans Denkers was voor mij een soort 'bijbel' in mijn werk als adviseur en projectleider bij de nationale politie op thema's als integriteit, zingeving en vertrouwenswerk. Het heeft mij ook in grote mate geïnspireerd voor het uitvoeren van dit onderzoek. In mijn werkpraktijk binnen de politie zijn motieven en drijfveren belangrijk voor het optreden van de politie. Ze hebben invloed op de weerbaarheid en veerkracht van medewerkers om met plezier aan het werk te zijn en met lastige ervaringen om te kunnen gaan. Het is op dit moment niet rustig in de politieorganisatie. De langdurige reorganisatie en het verplichtende karakter van de samenvoeging tot één nationale politie heeft veel onduidelijkheid voor medewerkers gegeven. De afgelopen periode was men vooral bezig met basale behoeften als plaats en duidelijkheid rond werkzaamheden en veel minder met dieperliggende motivatie en drijfveren voor het werk. De vraag van dit moment is: hoe houden we mensen gemotiveerd aan het werk vanuit de eigen drijfveren? Daarin wordt een appel gedaan op leidinggevend. Ze hebben op dit moment een belangrijke taak en rol bij de vorming van de nationale politie.¹¹ Zij hebben een grote rol in het realiseren van de cultuur- en gedragsveranderingen en zijn de wegbereiders en zichtbare rolmodellen voor de organisatie. Volgens Denkers *'rust op hogere leidinggevend een bijzondere verantwoordelijkheid [...] Gedoeld wordt, onder meer op hun bereidheid of hun vermogen om hun hart te laten spreken en uit te komen voor hun authentieke beweging.'*¹² En tegelijk is het voor politieleiders in deze periode niet makkelijk hun taken uit te voeren, in *'deze slotfase van de reorganisaties van de politie. We hebben veel te veel te maken gehad met krachten die uitgaan van wantrouwen. Dat leidinggevend niet deugen.'*¹³ In gesprekken met hen komt hun zoektocht naar de zin en motivatie voor het werk regelmatig naar voren.

Dit onderzoek wil bijdragen aan bewustwording van drijfveren en de werking daarvan in politie- en geloofspraktijk. Voor de politieorganisatie wil het bijdragen aan meer wortelen in de eigen drijfveren en motieven én als politieleiders condities te creëren voor bewustwording van drijfveren bij de eigen medewerkers.¹⁴ Voor geloofspraktijken wil het onderzoek bijdragen aan meer inzicht in de wijze waarop theologische concepten hun weg en taal vinden in de leefwereld van mensen en daardoor kunnen worden aangevuld. In dit onderzoek betreft dit een specifiek deel van de leefwereld van mensen.¹⁵

⁸ Luther, Henning, *Religion und Alltag. Bausteine zu einer Praktischen Theologie des Subjekts*. Stuttgart, 2014, p. 240

⁹ Ibidem, p. 246, 247

¹⁰ Beers, P. van, (eindred.) *Frans Denkers' Moreel Kompas van de politie*. (Politia Nova, 1), Den Haag, 2001, p. 160

¹¹ Ontwerpplan Nationale Politie. Uitgave Nationale Politie oktober 2011, p. 14

¹² Beers, *Frans Denkers Moreel Kompas*, p. 169

¹³ Brink, Gabriel van den, Cor van Beuningen, Alexandra Gabrielli, Hans Groen & Thijs Jansen, red, *Moraliteit in actie. Wat sociale voortrekkers gemeenten kunnen leren*. Tilburg, 2016a, p.104 / Nap, Jan, *Praktijkontwikkeling als strategie. Het veranderen veranderen*. In *Tijdschrift voor de Politie*, nr. 6, 2016.

¹⁴ Schuijt, L. *Met ziel en zakelijkheid. Paradoxen in leiderschap*. Schiedam, 2003, p. 105, 106 / Beers, *Frans Denkers Moreel Kompas*, 2001, pp.164-170, 214-216

¹⁵ Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, pp. 3-7

2.2. Opdracht en zoektocht

In dit onderzoek wordt gekeken naar de wijze waarop mensen gedreven worden en in beweging komen vanuit hun drijfveren.¹⁶ In de zoektocht naar de betekenisgeving van drijfveren en motieven voor het handelen van mensen wordt de identiteit van mensen geraakt. Er komen begrippen naar voren, die raakvlakken lijken te hebben met levensbeschouwing, theologische concepten en geloofspraktijken. Deze kunnen inzicht geven in de wijze waarop levensbeschouwelijke elementen nog steeds een rol spelen in drijfveren van mensen voor hun handelen in samenleving en werksituaties. Wanneer drijfveren en hun werking in de werkpraktijk op een bepaalde manier beschreven worden, kan dat relevant zijn voor de wijze waarop we hierover spreken in geloofspraktijken zoals gespreksgroepen, catechese en prediking¹⁷. Het kan het spreken aanvullen en verrijken, omdat het inzicht kan geven in de manier waarop theologische begrippen als drijfveren in de samenleving een toepassing krijgen en wel of niet aansluiten bij de werkpraktijk. Vanuit mijn ervaring weet ik dat de taal, waarin over drijfveren gesproken wordt, dicht aansluit bij de taal van bepaalde theologische concepten, die gehanteerd wordt in geloofspraktijken. Ik vind het belangrijk om in de geloofspraktijk gebruik te maken van de taal van het alledaagse leven. Dat is belangrijk voor een pastor en predikant om met mensen mee te kunnen lopen in hun zoektocht naar het verbinden van geloven en leven.¹⁸ De zoektocht naar die verbinding is de reden van dit onderzoek. Ik ben nieuwsgierig naar de wijze, waarop de taal van en het handelen van politieleiders, mijn werkpraktijk op dit moment, de gehanteerde theologische concepten in geloofspraktijken aanvult. Het belang van die verbinding verwoordt Luther treffend: '*es geht um die Frage, welche Bedeutung Religion und Glaube in der gesamten lebensgeschichtlichen Entwicklung des einzelnen besitzen.*'¹⁹ M.a.w. hoe zoeken we samen naar uitingsvormen om te komen tot geleefd geloven, waarin de taal van leefwereld en werkpraktijken aansluiten bij geloofspraktijken. Hoe divers de eerste en de laatste ook zijn. Het is een blijvende zoektocht en ten diepste een zoektocht naar de wijze waarop God impliciet of expliciet aanwezig is in het handelen van mensen.²⁰ Het onderzoek zoekt een klein onderdeel in een sterk begrensde omgeving. Voor beide praktijken is het onderzoek een momentopname. Er is gekozen voor drijfveren binnen een klein deel van een werkpraktijk en voor een specifieke uitleg van theologische concepten. Beiden zijn ingegeven door het moment en vertaald naar taal voor dit moment. Dit besef geeft direct ook een horizon, grenzen en beperking aan de reikwijdte van dit onderzoek en maakt mij als onderzoeker klein. Het is slechts mijn interpretatie en ik sta in een lange reeks van onderzoekers voor en na mij.²¹

2.3. Vraagstelling

In dit onderzoek wordt de taal en ervaringen van de politieleiders verbonden met de taal van en het spreken over theologische concepten in geloofspraktijken. Dat leidt tot de volgende vraagstelling van het onderzoek.

Kernvraag

- A. Welke betekenis geven politieleiders aan drijfveren voor hun leiderschap en hoe is deze betekenis te relateren aan theologisch concepten en geloofspraktijken?

Deelvragen

Deze kernvraag wordt uitgewerkt met behulp van de volgende deelvragen:

¹⁶ Rondeel, M. en Wagenaar, S, red., *Kennis maken. Leren in gezelschap*. Schiedam, 2002, p. 146 / Schuijt, *Met ziel en zakelijkheid*, 2003, p. 91, 148 / Bos, René ten, *Strategisch denken. Op zoek naar nieuwe helden*. Meppel, 2003, pp. 41, 44, 46

¹⁷ Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p. 29, 43 / Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 119, 215, 299, 300 / Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 55

¹⁸ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 301, 305

¹⁹ Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p. 255

²⁰ Muis, Jan, *Onze Vader. Christelijk spreken over God*. Zoetermeer, 2016, pp. 21-36, Swinton, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2013, p. 82,83

²¹ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 114, 115 / Smaling, A en E. Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, Amsterdam 1997, p. 14, 137

- A.1 Wat zijn de drijfveren van politieleiders en van waaruit zijn deze gevormd?
- A.2 Op welke momenten en in welke situaties spelen drijfveren een rol?
- A.3 Wat is de werking van de drijfveren bij het handelen in die situaties?
- A.4 Op welke wijze is de duiding van drijfveren te relateren aan de uitwerking van specifieke theologische concepten?
- A.5 Op welke wijze kan de duiding van deze drijfveren gerelateerd aan specifieke theologische concepten relevant zijn voor geloofspraktijken?

2.4 Duiding gehanteerde begrippen

De vraagstelling hanteert een aantal begrippen, die in deze paragraaf voorafgaand aan het onderzoek een nadere uitwerking vragen. Het betreft de duiding van begrippen, zoals in dit onderzoek gehanteerd waaronder drijfveren en hun werking, de politiepraktijk waarin het veldonderzoek plaatsvindt en geloofspraktijken, waarin het een mogelijke toepassing vindt. Achtereenvolgens is dit uitgewerkt in de paragrafen 2.4.1, 2.4.2 en 2.4.3. Daarna volgt het veldonderzoek, dat methodologisch verantwoord is in hoofdstuk 3. De uitkomsten van het veldonderzoek in hoofdstuk 4 worden gerelateerd in hoofdstuk 6 aan een uitwerking van theologische concepten in hoofdstuk 5. Centraal in het onderzoek staat de wijze waarop de praktijk theologische concepten aanvult.

2.4.1. Drijfveren, motieven en hun werking

Drijfveren zijn geworteld in de eigen identiteit. In al eerder benoemd onderzoek blijkt de eigen identiteit en oriëntatiekader een grote invloed te hebben op de wijze waarop met deze thema's wordt omgegaan²². Drijfveren hebben een relatie met gedrag in het omgaan met elkaar en worden contextafhankelijk bewust of onbewust gehanteerd op basis van het oriëntatiekader. Bij de uitwerking van het begrip drijfveren en de relatie met de identiteit, het oriëntatiekader en het handelen van een persoon wordt gebruik gemaakt van literatuur van Taylor, Rondeel en Schuyt. Spreken over drijfveren vindt plaats vanuit een speciaal taalveld met begrippen als passie, motivatie, bezieling, zingeving en betekenis. '*Het gemeenschappelijke element van al die begrippen is een diepere persoonlijke dimensie van waaruit mensen werken en leven.*'²³ Een drijfveer wordt ook wel een motief genoemd. Een motief is een fenomeen, een beweegreden. Het zet mensen in beweging. Een drijfveer is een grondgedachte, ook wel een zielsdrijfveer genoemd. De innerlijke drive leidt tot beweging.²⁴ Het is de grond van waaruit men iets onderneemt en vergelijkbaar met begrippen als: uitgangspunten en waarden. Het staat voor een grondstelling, een fundament van waaruit een persoon handelt en betekenis toekent aan gebeurtenissen in zijn leven. Tussen al deze begrippen liggen verbindingen. Een drijfveer is een grondgedachte, die het uitgangspunt vormt voor een fenomeen, iets wat men waarneemt. Het innerlijke komt tot uiting in een waarneembare beweging. Men wordt letterlijk in beweging gezet vanuit een innerlijke grondgedachte. Het gaat over ergens warm voor lopen of in actie komen, omdat iets er toe doet.²⁵ Er is sprake van innerlijke drive als een motivatie voor het handelen.²⁶ Handelen vanuit drijfveren heeft te maken met onze identiteit. Het handelen komt uit ons binnenste voort en zegt iets over ons als handelend persoon.²⁷ De identiteit van een mens omvat een soort referentiekader op basis waarvan de mens handelt.²⁸ Dit kader, eerder het oriëntatiekader²⁹ benoemd, omvat onze levensovertuigingen, levensdoelen en een subjectief gevoel van betekenis of zin en het goede.³⁰ De inhoud van het oriëntatiekader wordt vroeg in het leven gevormd op basis van

²² ZIN in politiewerk, 2014, p. 15

²³ Rondeel, *Kennis maken*, 2002, p. 145

²⁴ Ibidem, pp. 144-165

²⁵ Schuijt, *Met ziel en zakelijkheid*, 2003, p. 43, 104

²⁶ Rondeel, *Kennis maken*, 2002, p. 145, 146, Schuijt, *Met ziel en zakelijkheid*, 2003, p. 91,

²⁷ Taylor, Charles, *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*, Cambridge, 1989. Nederlandse vertaling: *Bronnen van het zelf. De ontstaansgeschiedenis van de moderne identiteit*. Rotterdam, 2007, pp 39, 171-174

²⁸ Taylor, *Bronnen van het zelf*, 2007, pp. 67-76

²⁹ ZIN in politiewerk, 2014, p. 15, Taylor, *Bronnen van het zelf*, 2007, pp. 73

³⁰ Taylor, *Bronnen van het zelf*, p. 39-45, 133, 149-151

persoonlijke ervaringen in interactie met de omgeving. Onze cultuur speelt een belangrijke rol bij de vorming van het oriëntatiekader. Zo kent het oriëntatiekader verschillende dimensies. Dimensies zijn mogelijke aspecten en omstandigheden die gezamenlijk het oriëntatiekader vormgeven. Ze zijn als een soort invalshoeken in een 'samenspel van krachten'.³¹ Ook levensbeschouwelijke elementen zijn een onderdeel van de cultuur en tradities en dus ook van deze dimensies en via de drijfveren van mensen herkenbaar in hun handelen. Een drijfveer kan in diverse contexten van het leven een rol spelen op verschillende manieren. In die zin is een drijfveer universeel. Zo kan er ook een relatie liggen tussen de drijfveren en het oriëntatiekader met een religieuze en theologische wereld. Dit is herkenbaar in de wijze waarop de drijfveren worden geformuleerd. Er liggen dan raakvlakken met theologische begrippen.³² Drijfveren kunnen zo een rol spelen binnen zowel de politiewerkpraktijk als geloofspraktijken.

Een ander onderdeel van het onderzoek is de relatie tussen drijfveren en hun werking op het gedrag en ontwikkelen van mensen. Om zicht te krijgen op drijfveren is aandacht voor handelen en spreken van mensen nodig. In dit geval is dat een belangstellende politiepraktijk met ruimte voor dialoog, waarin de eigen persoonlijke morele uitgangspunten en waarden als onderdeel van het eigen oriëntatiekader naar voren kunnen komen.³³ Tegelijk is spreken over drijfveren spreken over '*iemands persoonlijke motieven om te leren en te werken*',³⁴ Daarbij gaat leren van onbewust naar expliciet en van expliciet naar intentie. Dit geheel kan tot veranderingen leiden in het gedrag van mensen.³⁵ Het is ook belangrijk om te weten welke effecten deze drijfveren hebben op het gedrag en handelen van mensen. '*Mensen die hun drijfveren kennen en er naar leven komen er voor hun gevoel moeiteloos voor in beweging*'.³⁶ Deze beweging is de basis van de ontwikkeling van het gedrag en handelen van mensen. In specifieke situaties manifesteren deze drijfveren zich zowel onder hoge werkdruk als ook in veilige (leer)omgevingen. '*Zielsdrijfveren zetten mensen aan tot leren op de diepste laag.... Waarbij essentiële principes ter discussie komen te staan*'.³⁷ Dit kan ook tot gevolg hebben dat drijfveren onder druk komen te staan vanwege (morele) dilemma's. Drijfveren hebben zo verschillende werkingen. Ze kunnen zowel stimulerend als belemmerend werken. Het onderzoek kan dus ook inzicht geven in de mate waarin het handelen van mensen, congruent aan de eigen motieven en drijfveren, bijdraagt aan meer plezier en fitheid in het werk, maar ook kan bijdragen aan ervaringen van werkdruk.

Samenvattend hanteer ik in dit onderzoek het begrip drijfveren als een innerlijke drive om te handelen, die verschillende werkingen heeft en als basis een uniek persoonlijk oriëntatiekader heeft. Binnen dit onderzoek is ook aandacht voor de werking van drijfveren van politieleiders, dat zichtbaar wordt in het handelen richting medewerkers, politiepraktijk en zichzelf. Tevens wordt gevraagd naar een eventuele religieuze theologische vorming van de drijfveren in de biografie van de respondenten.

2.4.2 Politiepraktijk

'Bij mij als jonge leidinggevende, drong sterk de vraag op: hoe kan ik goed politiewerk bevorderen en waar moet of kan dat dan toe leiden?' De vraag wat goed politiewerk is, stelde ik toen nog niet. [... ..]

³¹ Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 39-47, 123, Beers, *Frans Denkers Moreel Kompas*, p. 185, 186, Hoogdalem-Zomer, *Dilemma's*, 2008, p. 12

³² Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 39 / Carlisle, R.D. ea. *The Virtues: Gratitude and Forgiveness*. In *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality: Vol.1. Context, Theory and Research*, K.I. Pargament EIC. Washington, DC: American Psychological Association, 2013, p. 423

³³ Nap, Jan, *Vragen naar goed politiewerk: belang-stellend ontwikkelen van de alledaagse praktijk. Een proeve van normatieve professionalisering*. Apeldoorn, 2012, pp. 212-215 / Nap, Jan, *Macht ten goede? Sterke arm in een complexe samenleving*. Lectorale rede. Apeldoorn: Politieacademie, 2014, pp. 52-54 / Schuijt, *Met ziel en zakelijkheid*, 2003, p. 43,44 103-106 / Taylor, *Bronnen van het zelf*. 2007, pp 149-151

³⁴ Rondeel, *Kennis maken*, 2002, p. 147

³⁵ Ibidem, p. 152, 153

³⁶ Ibidem, p. 148, Schuijt, *Met ziel en zakelijkheid*, 2003, p. 99, 105, 106

³⁷ Rondeel, *Kennis maken*, 2002, p. 149, 150

De vraag naar goed politiewerk raakte langzaam maar zeker verweven met die aanvankelijk private vragen. De professionele vragen raakten verweven met de vragen naar het goede samenleven. Langzamerhand maakte ik me de vraag naar goed politiewerk eigen. ³⁸

Bovenstaande vragen zijn gesteld door een collega. In zijn zoektocht in de periode tussen het eerste en het tweede fragment is hij voor mij een voorbeeld. Deels heb ik deze zoektocht mogen meemaken. Via hem kreeg ik zicht op de vele aandacht binnen de politie voor het handelen van de politiemedewerkers en politieleiders. En dat is niet vreemd. Het imago en de effectiviteit van politiemensen wordt voor een groot deel bepaald door hun gedrag en houding in hun politieoptreden en vak-uitoefening. Ze zijn dragers van de waarden van de rechtstaat en zijn waakzaam en dienstbaar in hun optreden.³⁹ *'Om een succesvol leider te kunnen zijn, moeten mensen zich bewust zijn van en vertrouwen hebben in hun motieven, gevoelens en verlangens.... We hebben behoefte aan leiders, die zich laten zien zoals ze zijn, vol zelfvertrouwen en toch bescheiden en die door anderen beschouwd worden als integer en betrouwbaar.'*⁴⁰ Er wordt veel gevraagd van leiders. Naast bovenstaande kenmerken ook nog helder strategisch denken, ethisch denken, realisme, vertrouwen en alles het liefst samen met medewerkers en collega's.⁴¹ Dit geldt ook voor politieleiders. Naast persoonlijk leiderschap wordt van hen ook gevraagd bezig te zijn met opgavegericht leiderschap. Daarin gaat het over verantwoordelijkheid nemen voor het eigen handelen én tegelijk samen te werken aan een vraagstuk én als groep mensen ieder een onderdeel van het vraagstuk ter hand te nemen.⁴² De politieorganisatie heeft nog andere karakteristieken, die van invloed zijn op de rol van de politieleider. *'Hiërarchische verhoudingen spelen bij de politie van oudsher een voorname rol.... Doorgroeien naar de top kan in hun carrière naarmate ze 'langer voor de baas' werken.'*⁴³ De gemiddelde politiemedewerker heeft een lange politiediensttijd. Men ervaart zichzelf o.a. daardoor als een familie, *'breed gedeeld binnen de politie is het gevoel deel uit te maken van een grote familie.'*⁴⁴ Dit familieaspect kan in dit onderzoek van belang zijn voor de transfer van de inzichten vanuit de politiepraktijk naar geloofspraktijken. De wijze, waarop drijfveren in het ene systeem een rol spelen, kan ook in een ander systeem zijn functie hebben. Zeker wanneer beide systemen zich een familie-/ gezinssysteem noemen.⁴⁵ Ervaringen binnen de context van familiegerichte organisaties kunnen zo uitwisselbaar zijn en elkaar aanvullen. Transfer van uitkomsten van dit onderzoek is dan mogelijk naar andere vormen van familiegerichte gemeenschappen, zoals geloofsgemeenschappen.⁴⁶ Een voorbeeld hiervan kan zijn de aandacht voor drijfveren bij het cultuurgesprek of briefing binnen de politieorganisatie én de gesprekken binnen de geloofspraktijken. In gesprekken met politieleiders zijn diverse waarden als drijfveren genoemd. De politieorganisatie is een waarden-gedreven organisatie - *waakzaam en dienstbaar staan voor de waarden van de rechtstaat*- en doet een appel op de drijfveren van haar medewerkers door bijvoorbeeld 'moed' te benoemen als een kernwaarde.⁴⁷ In mijn werkpraktijk hoor ik regelmatig begrippen als recht doen aan, rechtvaardigheid, betrouwbaarheid, vrede en veiligheid. Deze begrippen zijn ook herkenbaar in de theologie en geloofspraktijken. Vanuit de praktijk van de politieleider hoop ik met dit praktisch theologisch onderzoek, de duiding van theologische concepten in geloofspraktijken, zowel in taal als werking, te kunnen aanvullen.

³⁸ Nap, *Vragen naar goed politiewerk*, 2012, p. 17, 226

³⁹ Beers, *Frans Denkers Moreel Kompas*, pp. 26-31 / Ontwerpplan Nationale Politie, 2011, p. 8 / Brink, Gabriel van den, Wiljan Hendriks, Merlijn van Hulst, Nicole Maalsté, Bas Mali, *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politie functionarissen*. Den Haag, 2015, p. 16, 40

⁴⁰ Kets de Vries, Manfred.F.R. *Wat leiders drijft. Een klinische benadering van gedragsverandering in organisaties*. Amsterdam, 2012, p. 334

⁴¹ Bos, *Strategisch denken*, 2003, pp. 38,50-54

⁴² Landman, W, M. Brussen, F. van der Laan, *Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie*. (Politiekunde, 60). Apeldoorn / Amersfoort, 2013, pp. 79-89

⁴³ Brink, G. van den, *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid*, 2015, pp. 115-117

⁴⁴ Politiecultuur in beweging. Actiegericht onderzoek naar de cultuur van Nationale politie. Uitgave van WODC ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016, p. 7

⁴⁵ Friedmann, Edwin, H, *Van geslacht op geslacht. Systeemprocessen in kerk en synagoge*. Gorinchem, 2001, pp pp. 31, 207, 209-214

⁴⁶ Swinton, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2013, p. 82-87, 95 / Friedmann, *Van geslacht op geslacht*, 2001, p, 209 / Schuijt, *Met ziel en zakelijkheid*, 2003, p. 160

⁴⁷ Ontwerpplan Nationale Politie, 2011, p. 8

2.4.3 Geloofspraktijken

*'the life of the church involves the nurture of spirituality of connection. It practices the presence and connection to God and to the people on the margins of society through study of the bible and its interpretation and celebration in the round table community of Christ. In such settings there is an opportunity for life to come together.'*⁴⁸

Het bovenstaande geeft een goede karakteristiek van de kern van geloofspraktijken zoals in dit onderzoek gehanteerd is. Overal waar mensen samen spreken over geloof, God en de bijbel, waar leven en geloven samen komen, is sprake van geloofspraktijken. Het woord is daarom bewust in meervoud geschreven. De diversiteit van geloofspraktijken is zo groot als er variëteit tussen mensen is. Geloofspraktijken kunnen individueel en collectief invulling krijgen.⁴⁹ Een voorbeeld van een individuele kleuring is de vraag in dit onderzoek naar de theologische vorming van de drijfveren vanuit een mogelijke (historische) geloofspraktijk.⁵⁰ De kleuring van het begrip kan ook collectief zijn. Bij collectiviteit denk ik dan aan de wijze waarop geloven wordt gedeeld in geloofsgemeenschappen, waar wordt gewerkt aan bekrachtiging, bevestiging, ontwikkeling en groei van het geloof in catechese, leergroepen, gespreksgroepen, pastoraat en prediking.⁵¹ In zowel individuele als in collectieve geloofspraktijken wordt gesproken over theologische concepten. En daar ligt wat mij betreft de verbinding tussen de politiewerkpraktijk en geloofspraktijken in dit onderzoek. Meer taal bij en inzicht over de wijze, waarop drijfveren een rol spelen in werkpraktijken, kan geloofspraktijken verrijken. Zoals Russell aandacht vraagt voor het bespreekbaar maken van lastige vraagstukken in geloofspraktijken: *'Paying attention to context does not detract from either faith or action. Rather, it emphasizes the connection between the context in which a community stands (and its understanding and interpretation of shared traditions) and shared struggles for justice in all parts of globe.'*⁵² Taal en concrete voorbeelden ontstaan in dit onderzoek door vragen te stellen aan politieleiders over vorm en inhoud van het toepassen van drijfveren. Die informatie kan het spreken in geloofspraktijken zoals pastoraat en prediking aanvullen, mogelijk verrijken en nog meer relevant maken voor wereld en samenleving, want *'the community becomes the place where 'praxis' takes place, understood as behavior or personal piety that emulates the kingdom of God.'*⁵³ Dit onderzoek kan bijdragen aan meer inzicht op de werking van levensbeschouwing in de samenleving, concreet in het handelen van politieleiders in de praktijk.⁵⁴ Een drijfveer als *recht doen* vanuit de politiepraktijk kan inhoudelijk theologische relevantie hebben voor geloofspraktijken en een aanvulling zijn op een theologisch concept als rechtvaardigheid.⁵⁵ Echter, bij deze verbinding is ook een kanttekening te maken. Het is belangrijk rekening te houden met de werkelijkheid, waarin de betekenisgeving in een niet religieuze context kan verschillen van een religieus/ theologische context.⁵⁶ Vanuit het besef dat betekenisgeving vanuit de ene context niet zomaar over te zetten is naar een andere context wordt gesproken over een zoektocht. Het is een zoektocht naar de wijze waarop begrippen gehanteerd in een seculiere politiepraktijk gerelateerd aan theologische concepten, relevant kunnen zijn voor geloofspraktijken.

⁴⁸ Russel, Letty M, *Church in the Round: Feminist Interpretation of the Church*. Westminster / Louisville, 1993, p. 110

⁴⁹ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, pp. 119, 452-454, 562

⁵⁰ Russell, *Church in the Round*, 1993, p. 48, 50

⁵¹ Ibidem, 1993, p. 40 / Spronk & Van Wieringen, *De Bijbel theologisch*, 2011, p. 338 / Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 214, 456

⁵² Russell, *Church in the Round*, 1993, p. 33

⁵³ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 338

⁵⁴ Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 41, 76

⁵⁵ Brink, G. van den, *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid*, 2015, p. 57

⁵⁶ Muis, Jan, *Onze Vader. Christelijk spreken over God*. Zoetermeer, 2016, p. 21,22 Carlisle, *The Virtues*, 2013, p. 423

3. Opzet onderzoek

Het onderzoek in het kader van mijn Masterthesis Theologie / gemeentepredikant is uitgevoerd in mijn eigen werkpraktijk. Ik ben 12 jaren werkzaam bij de politie, waarvan de laatste 4 jaren als korpsvertrouwenspersoon bij de Nationale Politie. In dit hoofdstuk wordt de methode en opzet van het onderzoek uitgewerkt.

3.1 Methode

Het onderzoek is gericht op persoonlijke ervaringen van politieleiders en gaat op zoek naar de betekenisgeving van drijfveren voor hun optreden in de waardevolle praktijk. Drijfveren worden zichtbaar in handelen en acteren in een waardevolle praktijk.⁵⁷ Deze waardevolle politiepraktijk kan in de gehanteerde begrippen van betekenis zijn voor de wijze waarop begrippen gehanteerd worden in theologie en geloofspraktijken. Het is onderzoek waarin gedragswetenschappelijke inzichten verbonden worden met een theologische horizon.⁵⁸ Het is een exploratief, kwalitatief onderzoek en staat in een hermeneutisch fenomenologische traditie. Het is beschrijvend en interpreterend van aard.⁵⁹ Het is een praktisch theologisch onderzoek, waarin de verbinding wordt gezocht tussen werkpraktijken en geloofspraktijken. In het onderzoek ben ik op zoek naar de wijze waarop drijfveren in de werkpraktijk een rol spelen en van betekenis kunnen zijn voor theologische concepten in geloofspraktijken. Is er sprake van verbinding, aanvulling en - of verrijking? Centraal staan gesprekken met politieleiders, die gericht zijn op de eigen percepties van de drijfveren en gedrag. Het zijn open gesprekken, waarin vooral ruimte wordt gecreëerd om de eigen informatie met vragen over dieperliggende thema's binnen leven en werken naar voren te brengen met respect voor de eigen opvattingen, inzichten en grenzen.⁶⁰ In het onderzoek wordt dus vooral geluisterd naar de verhalen van de politieleiders om de drijfveren te reconstrueren. En deze vervolgens te verbinden aan theologische concepten om te ontdekken of deze elkaar aanvullen op één of mogelijk meer aspecten.⁶¹ Vanuit mijn ervaring als predikant in opleiding vind ik het belangrijk dat de wijze waarop we in geloofspraktijken bezig zijn met theologische concepten en begrippen, aansluit bij de leefwereld van hoorders en gemeenteleden. Theologie krijgt werking in het alledaagse leven van mensen.⁶² Vanuit mijn ervaring als korpsvertrouwenspersoon en predikant in opleiding zie ik dat er raakvlakken zijn. Om de raakvlakken inzichtelijk te maken doe ik veldonderzoek bij politieleiders. De uitkomsten daarvan worden vervolgens gerelateerd aan een uitwerking van theologische concepten om een eventuele verbinding, aanvulling en verrijking van werkpraktijk voor geloofspraktijk te kunnen duiden.

3.2 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie is 6 politiechefs binnen de Nationale Politie. De gehele populatie bestaat uit 12 personen. Bij de keuze van de onderzoekspopulatie is zoveel mogelijk rekening gehouden met variëteit en diversiteit.⁶³ Dat betekent dat gekeken is naar:

- een zo groot mogelijke spreiding in leeftijd. Zowel de oudste als de jongste politieleider maken onderdeel uit van de onderzoekspopulatie.

⁵⁷ Campbell-Reed, E.R. and Scharen, Ch. Ethnography on Holy Ground: How Qualitative Interviewing is Practical Theological Work. In *International Journal of Practical Theology*, 2013, 17 (2), p. 242 / Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 37 / Nap, Jan, *Macht ten goede?*, 2014, pp.19-23 / Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 214,215

⁵⁸ Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 47, 112, 130 / Campbell, *Ethnography on Holy Ground*, 2013, p. 236

⁵⁹ Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p. 9 / Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 115, 117, Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, pp. 55-59

⁶⁰ Campbell, *Ethnography on Holy Ground*, 2013, p. 240 / Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 112, 220

⁶¹ Baarda, D.B., M.P.M. de Goede en J. Teunissen, *Kwalitatief Onderzoek, basisboek*, Groningen, 2001, p. 18, 33 / Swinton, J. and Mowat, H. *Practical Theology and Qualitative Research*. London, 2013, pp. 97, 105-109 / Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 50, 120, 123 / Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 113 / Campbell, *Ethnography on Holy Ground*, 2013, p. 245, ,

⁶² Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p. 120

⁶³ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 220

- het aantal dienstjaren binnen de politie. Ook daarin is voor maximale spreiding gekozen. De dienstjaren van de rest van de populatie ligt tussen de 30 en 50 dienstjaren.
- zowel mannen als vrouwen. Deze keuze is niet evenredig. Van de 12 politiechefs zijn er twee vrouwelijke politiechefs.
- werkgebied. Het zijn politiechefs van zowel regionale als landelijk werkende eenheden en de onderwijsinstelling. De variëteit is beperkt, wat betreft de grootte van de regionale eenheid. Onder de respondenten zijn met name politiechefs van vier grote regionale eenheden.

De respondenten zijn benaderd vanuit persoonlijk contact en geïnformeerd over het doel, vorm en duur van het onderzoek middels een brief en persoonlijk in het gesprek. Daarin is aandacht voor de anonimiteit in het verwerken van de gesprekken, in het verslag en voor afspraken van betrokkenheid in het proces.⁶⁴ Om de anonimiteit te kunnen waarborgen in dit verslag is afgesproken met de respondenten dat dit verslag uitsluitend gedeeld wordt met begeleider en beoordelaar vanuit de PThU en de lector van de PA, zoals benoemd in de uitnodigingsbrief, zie bijlage 1. De respondenten hebben alleen de uitwerking van het eigen gesprek ter toetsing ontvangen. Mochten respondenten geïnteresseerd zijn in het onderzoeksverslag dan zullen herleidbare onderdelen naar de verschillende respondenten eruit gelaten worden, zoals onderstaande tabel. In paragraaf 3.3 is de mate van zorgvuldigheid ten aanzien van de verwerking van gegevens uit het veldonderzoek op onderdelen nog verder uitgewerkt. Op deze wijze is geprobeerd extra aandacht te geven aan zorgvuldigheid en anonimiteit van de respondenten om herleidbaarheid van gegevens te voorkomen. Hieronder is een overzicht van de respondenten weergegeven. In de laatste kolom is op basis van fragmenten uit de gesprekken een karakteristiek van de respondenten gegeven, specifiek voor inzicht voor begeleider en beoordelaar onder de condities van zorgvuldigheid, anonimiteit en voorkomen van herleidbaarheid zoals hierboven beschreven.

Respondenten	<i>Eigen karakteristiek vanuit gesprekken</i>
1	<i>Verstandelijk, analytisch, doe het zelve, onafhankelijk, eigen ruimte</i>
2	<i>Zorgvuldig, gedegen kijken, wegen van perspectieven en belangen, balans, onbevangen, naïef soms te genuanceerd</i>
3	<i>Ondernemend, lerend uit biografie, groot verantwoordelijkheidsgevoel, streng voor mezelf</i>
4	<i>Atypisch leider. Geen held. Revolutionair. Winner, nooit opgeven, altijd doorgaan.</i>
5	<i>Inspirerend, energiek, beweging, verantwoordelijk, van toegevoegde waarde willen zijn.</i>
6	<i>Moedig en twijfelen /reflecteren. Verbinding en onafhankelijk.</i>

3.3 Uitvoering

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van gesprekken in de vorm van diepte-interviews met een variëteit aan gespreks- en interviewtechnieken zoals werken met open en gesloten vragen, stiltes, non/verbale stimulansen, doorvragen, samenvatten en parafraseren.⁶⁵ Er is veel aandacht geweest voor condities om een persoonlijke ontmoeting te creëren. De gesprekken zijn zeer persoonlijk en gaan over de innerlijke drijfveren voor het handelen van de respondenten, benoemd in paragraaf 2.4.1. Ook aspecten als onder druk staan en wegduwen van drijfveren zijn onderdelen van het gesprek. De respondent kan zich daardoor kwetsbaar voelen. Er is extra aandacht nodig voor vertrouwen, zichtbaar in tijd, ruimte en soms ook stilte.⁶⁶ Als onderzoeker heb ik gebruik gemaakt van een vragenlijst, waarin ik de belangrijkste thema's en topics heb opgenomen als leidraad voor het

⁶⁴ Campbell, *Ethnography on Holy Ground*, 2013, pp. 251-254 / Beuving, Joost & De Vries, Geert, *Doing Qualitative Research. The Craft of Naturalistic Inquiry*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2015, pp. 108-110

⁶⁵ Swinton, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2013, p. 109, 120, Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 13, 124-126

⁶⁶ Baarda, *Kwalitatief onderzoek*, 2001, pp. 142

gesprek en om zoveel mogelijk dezelfde denklijn in de verschillende gesprekken te waarborgen. De vragenlijst geeft richting aan de vraag zonder te sturen op de richting van het antwoord. Het open gesprek heeft daarmee deels een structurering gekregen. Echter, het is open van karakter gebleven om aan te kunnen sluiten bij wat de respondent in het gesprek naar voren brengt.⁶⁷ De vragenlijst is deels gerelateerd aan eerder onderzoek.⁶⁸ De gesprekken zijn opgenomen en zoveel mogelijk geanonimiseerd uitgeschreven en ter goedkeuring voorgelegd aan de respondenten. De volledige uitwerkingen van de gesprekken zijn gedeeld met begeleider en beoordelaar en niet opgenomen als standaardbijlagen bij dit onderzoeksverslag vanwege herleidbaarheid van gevoelige informatie. Tevens is voorafgaand afgesproken met de respondenten dat deze informatie ook gedeeld wordt met een lector van de Politieacademie voor een mogelijk vervolg binnen de politieorganisatie. Een eventueel vervolg zal alleen plaatsvinden na afstemming met de respondenten over aard, inhoud en vorm. Al deze afspraken zijn, vanuit het oogpunt van zorgvuldigheid, mondeling toegelicht voorafgaand aan het gesprek met de respondent op basis van de uitnodigingsbrief in bijlage 1.

Na ieder gesprek heeft een korte analyse en reflectie plaatsgevonden. Het is goed tussen de gesprekken te reflecteren om eventuele vragen en acties aan te kunnen passen. Zo ontstaat een lerende en heen en weer gaande beweging⁶⁹. Deze ervaringen zijn beschreven in 4.2.

In de exploratiefase zijn de gesprekken eerst getranscribeerd, zie het document Bijlagen bij het onderzoek, bijlage 4. Vanuit een open interviewmethode is vervolgens gebruik gemaakt van een mix van methoden van coderen en labelen.⁷⁰ Van tevoren staat niet vast, wat er uit de gesprekken naar voren komt. Toch ben ik wel gericht op zoek naar de drijfveren van de respondenten, hoe verschillend geformuleerd. Juist, de verschillen kunnen verrijkend werken. Daarmee omvat de vorm van coderen zowel inductieve als deductieve elementen. Als leidraad voor het coderen heb ik de verschillende vragen, conform de vragenlijst in bijlage 2, als thema's gehanteerd. De woordelijke uitwerkingen van de gesprekken zijn regel voor regel doorgenomen en geanalyseerd om tekstfragmenten te kunnen selecteren. Daarbij is gebruik gemaakt van een synoniemenlijst van de meest voorkomende benoemde drijfveren. Deze is voorafgaand aan de gesprekken gemaakt op basis van mogelijk te verwachten begrippen om tevens beter te kunnen doorvragen. De lijst is samengesteld vanuit digitale woordenboeken en toegevoegd als bijlage 3. Van tekstfragmenten, via het ordenen van globaal gedefinieerde labels, ontstaan kernbegrippen van de gehanteerde drijfveren. Het coderen is zichtbaar door het gebruik van diverse kleuren. Zo zijn tekstfragmenten gerelateerd aan de deelvragen 1-3, uitgesplitst in de onderdelen: - drijfveren met diverse labels/ kernbegrippen, - thema's als de werking van de drijfveren met onderdelen als verandering en vorming, - extra elementen als bijvangst van het onderzoek. De uitkomsten zijn uitgewerkt in hoofdstuk 4. Daarna zijn op basis van de benoemde drijfveren, als kernbegrippen, relevante theologische concepten uitgewerkt in hoofdstuk 5. Dit is gebeurd om te kunnen bepalen op welke wijze de betekenis van drijfveren raakvlakken heeft met relevante theologische concepten in geloofspraktijken en deze aanvult/ verrijkt.⁷¹

3.4 Bijzonderheden uitvoering

Er zijn speciale punten van aandacht in de uitvoering van dit onderzoek.⁷² Ten aanzien van de respondenten is vertrouwen en zorgvuldigheid nodig. Het zijn geen oppervlakkige thema's, waar naar

⁶⁷ Campbell, *Ethnography on Holy Ground*, 2013, pp. 245-247, Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 299 / Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 125, 137 / Baarda, *Kwalitatief onderzoek*, 2001, pp. 132, 133, 138-142,

⁶⁸ Beers, *Frans Denkers Moreel Kompas*, pp. 38,39, 273-275,

⁶⁹ Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, pp. 123-125

⁷⁰ Baarda, *Kwalitatief onderzoek*, 2001, pp. 172-188 / Beuving & De Vries, *Doing Qualitative Research* 2015, p. 163 / Swinton, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2013, p. 118, 119 / Swanborn, P.G. *Case-study's. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam: Boom, 2003, pp. 113-116

⁷¹ Beuving & De Vries, *Doing Qualitative Research*, 2015, pp. 95-97, 99 Swinton, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2013, p. 96, 105

⁷² Beuving & De Vries, *Doing Qualitative Research*, 2015, pp. 77,88, 96, 97

gevraagd wordt. Het gaat over het fundament van handelen en acteren. Er kan mogelijk enige schroom aanwezig zijn.

Daarbij zijn politieleiders het boegbeeld voor de politieorganisatie. Schrijven over politieleiders kan intern en extern spannend zijn.

Verder is er sprake van een elkaar kennen en een langere periode van samen werken in de politieorganisatie. Vanuit mijn werkzaamheden, als korpsvertrouwenspersoon, weet ik dat ik enig vertrouwen geniet. Deze werkzaamheden kunnen echter ook vermenging geven met dit onderzoek. Ik denk dan aan belemmeringen van het open gesprek over de eigen drijfveren, doordat de gemeenschappelijke werkpraktijk centraal komt te staan. Dit kan gebeuren bij het inbrengen van situaties, waarover eerder contacten zijn geweest of nog zijn en waarbij vertrouwelijkheden door elkaar heen gaan lopen. Het kan ook zijn dat het gesprek te algemeen blijft, omdat er veel vanuit de gemeenschappelijke werkpraktijk als bekend verondersteld wordt. Het kan ook zijn dat er een onbewust appel gedaan wordt op mijn netwerk en contacten in de organisatie om bepaalde statements en informatie vanuit dit gesprek naar andere gesprekstafels mee te nemen.

Ik zie ook effecten naar een eventuele toekomst, wanneer ik in bepaalde casuïstiek, die aan bod komt, alsnog mijn rol als korpsvertrouwenspersoon moet innemen.

Als onderzoeker ben ik me extra bewust van deze gevoeligheden en ook van mijn vooronderstellingen t.a.v. werk – en geloofspraktijk. Ik heb door een aantal maatregelen in te bouwen geprobeerd enige afstand tot de werkpraktijk te creëren, zoals specifieke uitnodigingen, locaties waar de gesprekken gevoerd worden, specifiek ingaan op de leefwereld van de respondent en niet ingaan op voor de organisatie interessante thema's. Ik heb dit ook speciaal benoemd bij uitnodiging en voorafgaand aan de gesprekken.⁷³

Verder heb ik voor de theologische duiding en de duiding van de geloofspraktijken me laten leiden door literatuur aangereikt vanuit mijn studie. T.a.v. gedragswetenschappelijke inzichten heb ik gebruik gemaakt van literatuur en inzichten uit eerdere studie- en werktrajecten.

Ik ben me bewust van de beperking van kwalitatief onderzoek wat betreft de mate van transfer van de uitkomsten, zie ook paragraaf 2.4.2 en 2.4.3. Er liggen gevoeligheden bij zomaar een verbinding te maken van de verhalen uit een werkpraktijk met levensbeschouwing, theologische concepten en geloofspraktijken. Niet allen hebben een religieuze achtergrond en een evt. geloofspraktijk kan zeer divers zijn. De transfer van de werking van drijfveren in de politiepraktijk naar de werking in de geloofspraktijk lijkt ook beperkt vanwege de verbinding van een waarneembare werkelijkheid en feitelijkheid met het transcendente. In deze zin is het begeven op dun ijs en te vergelijken met een 'dans op een glasplaat'.⁷⁴ Toch lijkt transfer mogelijk door de verbinding in taal van geloofspraktijken en het alledaagse leven in de samenleving. Het zijn geen gescheiden werelden. Denken en handelen van mensen vloeien veelal naadloos in elkaar over en worden daarin niet begrensd door systemen en leefwerelden.⁷⁵

⁷³ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 220, 221

⁷⁴ Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, p. 112, Swinton, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2013, p. 82,83

⁷⁵ Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 55 / Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p. 246, 255, 256 / Friedman, *Van geslacht op geslacht*, 2001, pp. 233-235

4. Verslag van veldonderzoek

4.1 Intro

'ik ben mezelf geweest'-'ik vind dit voor een mens belangrijke zaken'-'ik heb er naar uitgekeken'-het was een open, soms moeilijk gesprek'-'fijn, dat je je aan de tijd hebt gehouden'-'soms moeilijke vragen.'-'ik praat hier wel over mijn diepste motieven'-'het is tekort'-'ik heb wel aardig de bodem laten zien van wie ik ben'-'ik vind dat je goede vragen stelt'-'we gaan wel diep'-'knap dat je de kern weet te raken en eruit te halen.'

Zo hebben de respondenten dit onderzoek ervaren. Wat was het spannend, vanaf het begin, om dit onderzoek en de gesprekken met de politieleiders uit te voeren. Politieleiders in de eigen organisatie vragen om deelname aan een onderzoek, dat raakt aan mijn persoonlijke motieven en drijfveren en voelt als een sprong in het diepe. Tot mijn verrassing waren de politieleiders direct bereid tot het aangaan van deze gesprekken. Ik heb al deze gesprekken binnen een maand na de aanvraag kunnen uitvoeren. Ik beschrijf in dit hoofdstuk eerst de ervaringen, van zowel de respondenten als onderzoeker. Deze ervaringen nemen de lezer mee naar de beleving en reikwijdte van de gesprekken en is essentieel voor kwalitatief onderzoek met open gesprekken.⁷⁶ Het draagt bij aan het openstaan voor inzichten vanuit het veldonderzoek. De uitkomsten van het veldonderzoek zijn op basis van de deelvragen A1 tot A3 verwerkt in dit hoofdstuk, via de analyse met behulp van coderen (zie document Bijlagen, bijlage 4 en 5). Bij elk onderdeel zijn voorbeelden gegeven met passende kernfragmenten uit de gesprekken. Dit gebeurt uiteraard met inachtneming van de afgesproken anonimiteit en regels om herleidbaarheid te voorkomen.

4.2 Ervaringen

Respondenten

Alle respondenten geven aan, zoals hierboven in het kader weergegeven, dat er ruimte was om de eigen verhalen te vertellen. Soms was het zoeken naar antwoorden op vragen, mede vanwege de diepgang van de besproken thematiek. Men heeft het gesprek ervaren als goed, relevant en echt gaan over de diepste motieven. Het feit, dat ik me in de planning van het gesprek, heb gehouden aan tijdsafspraken werd gewaardeerd.

Onderzoeker

Voor ieder gesprek heb ik een bepaalde mate van spanning ervaren. Het 1^e gesprek was spannend in meerdere opzichten. Hoe toegankelijk is de respondent? Wat krijg ik te horen? Zijn de vragen relevant? Lukt het om onderzoeker te zijn? Het eerste gesprek was zeer intensief vanwege het voortdurend schakelen tussen het zijn van medewerker en onderzoeker. Er werden zaken naar voren gebracht, die zeer interessant waren voor mij als medewerker en voor organisatieontwikkeling. Ik heb gekozen om dichtbij de rol van de onderzoeker te blijven en daarmee bij een open gesprek vanuit de respondent. Door de mate van alertheid heb ik in het eerste gesprek te hard gewerkt en te veel gebruik gemaakt van vragen, samenvatten en 'ja, ja' als stimulans. Dit ging in de loop van de gesprekken steeds beter en kwam in balans met de inbreng van de respondenten. Er ontstonden kortere vragen en een meer open gesprek. De vraag over 'het onder druk zetten van drijfveren' gaf verdieping in het gesprek naar de eigen drijfveren. Tegelijk werd deze vraag als lastig ervaren, zichtbaar in zuchten en stiltes. Hieronder volgen ervaringen, die voor mij in dit onderzoek als eyeopeners hebben gediend.

'Ik kreeg het gevoel dat ik in mijn functie als KVP gebruikt werd door bepaalde thema's specifiek naar voren te brengen'. 'Het deurmatgesprek had veel extra inhoud.' 'De biografie is belangrijk om reageren en handelen als

⁷⁶ Smaling&Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, 1997, pp. 124-128 / Beuving & De Vries, *Doing Qualitative Research*, 2015, pp. 96.96

mens te duiden: 'ik ben zo gevormd en daarom reageer ik zo' 'Meer ruimte voor een open gesprek leidt tot meer sturing vanuit gesprekspartner.' 'Ruimte blijven geven aan een zoekende respondent is lastig en leidt tot meer gesloten vragen.' 'Een gezamenlijk bekende historie belemmert een open gesprek. Er werd veel als bekend verondersteld.' Te laat komen en geen aandacht voor het 'zijn en nu' van de respondent geeft minder focus bij de respondent op deze vraagstukken: het leek lastiger om af te dalen naar binnen. Het werd zichtbaar in het omdraaien van de hoeveelheid tekst bij vraag en antwoord.' Rust en ruimte in een gesprek leidt tot meer tekst bij respondent en ervaring van diepgang: dat we in drie kwartier zo diep met elkaar in gesprek komen.'

4.3 Opbrengst gesprekken

Nadat alle interviews woordelijk zijn uitgewerkt heb ik de benoemde drijfveren en uitleg gecodeerd. Als leidraad voor het coderen heb ik de verschillende vragen, conform de vragenlijst in bijlage 2, als thema's gehanteerd. Deze sluiten aan bij de deelvragen A1 tot A3.

A.1 Wat zijn de drijfveren van politieleiders en van waaruit zijn deze gevormd?

A.2 Op welke momenten en in welke situaties spelen drijfveren een rol?

A.3 Wat is de werking van de drijfveren bij het handelen in die situaties?

4.3.1. Drijfveren van politieleiders (deelvraag A.1 en A.2)

In onderstaande tabel zijn de begrippen opgesomd, die benoemd zijn als drijfveren voor het handelen van de respondenten in verschillende situaties. Ze zijn op volgorde beschreven, waarin ze benoemd zijn in de gesprekken. Dat betekent dat in het eerste gesprek al zes van de acht drijfveren naar voren zijn gekomen. In de tabel heb ik geprobeerd onderscheid aan te geven in de mate waarin de respondent aandacht gaf aan deze drijfveer in het gesprek. Meer aandacht is genoteerd met een **X** en minder aandacht met een **x**. Wanneer een drijfveer niet door een respondent is genoemd is het vak leeg gebleven. Door deze notering wordt een element toegevoegd, dat meer kwantitatief van aard is. Dit is mogelijk bij kwalitatief onderzoek om meer ordening aan te brengen.⁷⁷ Het is in dit geval bedoeld om de importantie van het begrip voor de respondent op het moment van het gesprek weer te geven zonder hier verdergaande conclusies aan te verbinden.

Drijfveren Resp. ↓	Moed, durf	Vertrouwen / betrouwbaarheid/ trouw	Ontwikkelen/ stimuleren	Recht doen, Rechtvaardigheid,	Verantwoorde - lijkheid, resultaten
1.	x	x	x	X	x
2.	x	x	x	X	x
3.		X	x	x	X
4.		x	X	x	x
5.	x		x	X	X
6.	X	x		x	x

Drijfveren Resp. ↓	Goede doen	Beschermen, zorgen, oog v.d. zwakke, dienen	Verbindend
1.	x	X	
2.	x	x	
3.	x	X	x
4.	X	x	x
5.	X	x	x
6.	x	x	X

⁷⁷ Baarda, *Kwalitatief onderzoek*, 2001, p. 16 / Swanborn, *Case-study's*, 2003, p. 126-138

Omschrijvingen van de drijfveren

Uit de gesprekken komen de volgende omschrijvingen van de drijfveren naar voren. Per drijfveer is inzichtelijk is gemaakt op welke wijze daaraan kleuring wordt gegeven. Afsluitend wordt van iedere drijfveer in een kader de kernbegrippen beschreven, die meerdere keren of met een bepaalde mate van importantie zijn benoemd door de respondenten.

Moed

Dit was de eerste drijfveer, die genoemd werd in het eerste gesprek. Daarna werd deze drijfveer nog door drie andere respondenten genoemd. De drijfveer werd in verband gebracht met woorden als lef, durf, confrontatie, gevecht aangaan en tegen de stroom ingaan, grenzen te stellen. Eén van de respondenten gaf aan dit een belangrijke drijfveer voor de politie te vinden. Zowel voor politiemedewerkers als voor politieleiders om het verschil te kunnen maken en grenzen te stellen aan anderen, werksituaties en ook aan jezelf. De drijfveer wordt benoemd in uiteenlopende situaties, die te maken hebben met professioneel optreden, intermenselijke relaties en met jezelf persoonlijk. Ook wordt aangegeven, dat deze drijfveer niet altijd bij je aanwezig is of bewust aanwezig is. Soms is de drijfveer afwezig en durf je niet. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken weergegeven.

'Confrontatie aangaan', 'Ik heb gezegd: dit gaan jullie doen', 'Lef', 'Tegen de stroming ingaan', 'Nek uitsteken', 'Stappen zetten die niet voor de hand liggen', 'Tegenhouden', 'Grens stellen', 'Beslissingen nemen', 'Doen wat niet de gevestigde orde bij meerderheid van stemmen vindt', 'Durven ontdekken en overlaten'.

Vertrouwen

Deze drijfveer is door vijf van de zes respondenten benoemd. Deze drijfveer werd gerelateerd aan begrippen als betrouwbaarheid, trouw, goed met elkaar voor hebben, voorspelbaar, geloven en hopen. Eén respondent gaf aan deze drijfveer meer aandacht en vond deze belangrijk, omdat op het moment dat er geen vertrouwen meer zou zijn in je, je dan als politieleider net zo goed weg zou kunnen gaan. Door een andere respondent werd deze drijfveer direct verbonden met God. De drijfveer wordt in uiteenlopende situaties benoemd en daarbij verbonden met vertrouwen hebben in jezelf en de ander én een bepaalde mate van wederkerigheid. Vertrouwen wordt ook verbonden met andere drijfveren als verantwoordelijkheid en zorg voor de ander. Door meerdere respondenten wordt vertrouwen in verband gebracht met geloven in en geloofwaardigheid van de ander en jezelf. Met name dit laatste punt wordt door enkele respondenten een belangrijk dilemma genoemd voor de rol van politieleider, vanwege de vele belangen, die spelen in- en extern in de politieorganisatie. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken weergegeven.

'Trouw leren en houden' 'Voor mij is dat God' 'Waar maken, bevestigen' 'Laten zien' 'Goed met elkaar voor hebben' 'Bijna geloven' 'Vertrouwen en geloven is ook iets van hopen, dat het zo is' 'Trouw aan mezelf en mensen vertrouwen in jou hebben' 'Wederkerig, voorspelbaar, geloofwaardig'

Ontwikkelen

Deze drijfveer is door vijf van de zes respondenten benoemd. Deze drijfveer werd gerelateerd aan begrippen als groeien, in hun kracht zetten, eruit halen, nieuwsgierigheid, inspireren, kwaliteiten, talenten, oorspronkelijkheid en jezelf bewijzen. Alle respondenten verbonden deze drijfveer aan het uitgaan en ontwikkelen van kwaliteiten en talenten bij medewerkers. Het is vandaaruit ook een belangrijke drijfveer in hun rol als politieleider. Een enkele respondent bracht het ook in verband met de ontwikkeling van zichzelf of de ontwikkeling van het politievakmanschap en – organisatie als geheel. Eén respondent gaf aan deze drijfveer meer aandacht en benadrukte het belang van ontwikkeling van jezelf en de ander door inzet vanuit kracht, oorspronkelijkheid en authenticiteit. De ander brengen tot het inzicht dat hij / zij weet waartoe men op aarde is. Waarbij de ene respondent

met name de ruimte en bloei van medewerkers naar voren bracht, benadrukten andere respondenten vooral de lange lijnen en focus brengen in het werk. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken, weergegeven.

'Groeien, inspireren, ruimte geven' 'In de kracht zetten en geen zwakte ontwikkelen' 'Nieuwsgierigheid, openheid, belang van vragen stellen, opbloeien' 'Aanspreken op kwaliteiten' 'Talent de goede dingen zien doen' 'Oorspronkelijkheid, authenticiteit' 'Erbij horen en jezelf bewijzen' 'Deel van succes, groots en meeslepend' 'Eruit halen, inspireren tot focus' 'Lange lijnen' 'Leidt tot gelukkige mensen en mooi politiewerk'

Recht doen

Deze drijfveer is door alle respondenten benoemd. Deze drijfveer werd verbonden met begrippen als rechtvaardigheid, rechtstaat en rechtsorde, niet rechteloos, opkomen, verschil maken, transparantie en balans tussen belangen. Drie respondenten gaven meer aandacht aan deze drijfveer, omdat deze de kern van en basis voor het politieoptreden werd benoemd. Bij deze drijfveer werd door de respondenten in situaties gesproken waarin tegenstellingen tot uiting kwamen als recht en onrecht, macht en machteloosheid. De praktijksituaties waren in meerderheid van toepassing op het professioneel optreden in het politievak. In mindere mate werd de verbinding gemaakt met de rol als politieleider. Deze relatie kwam naar voren in het voor mijn mensen gaan staan zowel extern als intern. Meerdere respondenten kwamen met concrete voorbeelden, waarin men vanuit deze drijfveer intern voor de eigen medewerker was gaan staan. Aan deze drijfveer werd door meerdere respondenten een bepaalde normativiteit toegekend met een term als eerlijk zijn. De drijfveer werd ook verbonden aan de rechtsorde en rechtstaat met als betekenis, dat de politie het verschil kan maken door haar bevoegdheden. De drijfveer werd in deze betekenis verbonden met het politievakmanschap en professionaliteit. De breedte en reikwijdte van deze drijfveer wordt in het volgende fragment treffend geformuleerd: *'Mensen hebben recht op een zorgvuldige politie, zorgvuldige collega's, maar geen recht op een foutloze politie. Mensen mogen fouten maken.'* Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken, weergegeven.

'Normativiteit, eerlijk, gelijk behandelen' 'Het hoofd bieden, opkomen voor mensen' 'Niet rechteloos' 'Zuiver in de manier waarop je kiest en voor mensen gaat staan' 'Balans tussen belangen' 'Collega's recht doen en niet weglopen voor wat je hebt gedaan' 'Maximale transparantie in onderzoek' 'Kleur bekennen' 'Het verschil maken in aandacht en rechtvaardiging' 'Toevoeging aan de maatschappij in recht op een zorgvuldige politie'

Verantwoordelijkheid

Deze drijfveer is door alle respondenten benoemd. Deze drijfveer werd gerelateerd aan begrippen als resultaten behalen en bereiken, dingen voor elkaar krijgen, waarmaken, inspanning en afhankelijkheid, macht en invloed, moeilijk en makkelijk. Twee respondenten gaven meer aandacht aan deze drijfveer, vanwege de rol van politieleider. Als politieleider ben je verantwoordelijk voor wat in je eenheid gebeurd en wordt er van je verwacht om resultaten te behalen. Tegelijk is er ook een verantwoordelijkheid voor de nationale politie als geheel. Die dubbele verantwoordelijkheid heeft ook iets duaals. Soms conflicteren deze met elkaar of komen ze tegenover elkaar te staan. Ook komt het voor dat je de verantwoordelijkheid voor één van beiden niet kunt nemen omdat dit schadelijk is voor de andere verantwoordelijkheid. Soms komt voor, dat je de verantwoordelijkheid niet krijgt. De reikwijdte van de drijfveer is gericht op verantwoordelijkheid dragen voor de medewerkers, organisatie en professionaliteit. Over verantwoordelijkheid naar zichzelf werd niet gesproken. Deze drijfveer werd meerdere keren benoemd bij het onder druk komen te staan. Als valkuil van deze drijfveer werd het begrip macht genoemd. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken, weergegeven.

'Inspanning en afhankelijkheid als een kans' 'Spannend' 'Typisch een oudste' 'Voor het werk buiten en voor binnen, veilig voelen en weten wat er speelt' 'Waarmaken en verwachten' 'De knoop doorhakken' 'Macht op'

een goede manier aanwenden 'Krachtig naar buiten komen' 'Dingen voor elkaar krijgen, resultaten behalen' 'Niet macht wel invloed' 'Dingen bereiken' 'Als ik ervan ben, ben ik ervan en is ruimte nodig' 'Iets duaals, heel moeilijk en makkelijk'

Goede doen

Deze drijfveer is door alle respondenten benoemd. Deze drijfveer werd gerelateerd aan begrippen als de kern waarin alle drijfveren samen komen, respectvol, principes, niet oordelen, er zijn, beter worden, complimenten, reflectie en gezonde twijfel. Twee respondenten gaven deze drijfveer meer aandacht en zien deze als uitgangspunt voor hun handelen en verbonden met de drijfveer verantwoordelijkheid om resultaten te behalen en iets goed voor de medewerkers te zijn. In heel het handelen als politieleider en mens staat het goede willen doen als de basis. Weer andere respondenten zagen deze drijfveer in het perspectief van reflectie: *'is het goed gegaan of goed gedaan?'* En weer een andere respondent zag deze drijfveer als de kern waarin alle andere drijfveren samen komen. De drijfveer is gericht op ontwikkelen en doen voor de ander (in- en extern), het politievakmanschap, de organisatie als geheel en enkele respondenten benadrukten ook het effect van deze drijfveer voor zichzelf. *'Een aai over de bol'* is belangrijk. Eén van de respondenten noemde deze drijfveer normatief in de zin *'wat ik goed vind, vind jij misschien niet goed.'* Deze normativiteit kwam ook naar voren in de hoge verwachtingen en doelen, die in situaties bij deze drijfveer werden benoemd. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken, weergegeven.

'Kern, bedoeling en omvat trouw, verantwoordelijkheid, zorg, oog voor de naaste' 'Principes, als je die doet met elkaar heb je het ook beter' 'Iets bijdragen, recht doen aan belangen en kanten' 'Respectvol omgaan met anderen en in hun waarde laten' 'Niet te snel oordelen' 'Je best doen' 'Doen we de goede dingen en doen we die goed' 'Er zijn voor de collega' 'Gewoon beter worden' 'Genoegdoening en zuiverend' 'Voor mensen, organisatie en werk' 'Normatief: wat ik goed vind, vind jij misschien niet goed' 'Ontwikkelen, plezierig samen werken en resultaten halen' 'Een aai over de bol krijgen, dank en complimenten' 'Aarzelen niet goed, wel gezonde twijfel' 'Reflectie naar jezelf' 'Fouten mogen' 'Is goed gegaan (geluk) of goed gedaan (zelf)?'

Beschermen

Deze drijfveer is door alle respondenten benoemd. Deze drijfveer werd gerelateerd aan begrippen als zorgen, oog voor de zwakke, dienen, staan voor je mensen, een luisterend oor, steunen, begrenzen en bekrachtigen, pijn en leed voorkomen, ontzorgen en naastenliefde. Twee respondenten gaven deze drijfveer meer aandacht, omdat dit de kern is van de rol als politieleider naar de medewerkers. Eén van hen noemde in dit kader, het begrip 'huisvader'. De ander benadrukte het perspectief van voorkomen van pijn en leed. Beiden benadrukten in de situaties de breedte van deze drijfveer naar de ander, in- en extern. De beweging van deze drijfveer werd door de respondenten gericht op de ander en kwam goed tot uiting in situaties waarin over ontzorgen en dienen werd gesproken. Geen van de respondenten bracht deze drijfveer met zichzelf in verband. Alle respondenten verbonden deze drijfveer *beschermen* ook met begrippen als *begrenzen* en *bekrachtigen*. Deze drie begrippen zijn kernbegrippen binnen de politie geworden⁷⁸. Opvallend was dat één respondent bij de uitleg van deze drijfveer ook theologische begrippen benoemde als *'naastenliefde'* en *'een tweede kans geven niet door schuld en boete'*. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken, weergegeven.

'Zwakken, als je in de knel zit, even niet weet' 'Een huisvader, extern en intern' 'Een luisterend oor voor hen die er niet toe doen' 'Dienend willen zijn, maatschappelijk relevant' 'Mensen steunen, begrenzen en bekrachtigen' 'Niet teveel pijn en er goed uitkomen' 'Heel erg iemand anders leed aan doen' 'Teveel meedragen' 'Naastenliefde verbonden met samen werken en een tweede kans geven / verdienen, niet door schuld en boete' 'Van waarde zijn en iets toevoegen' 'Ontzorgen, voor de mensen gaan staan' 'Grenzen stellen en beschermen' 'Men is het waard'

⁷⁸ Nap, Jan, Vragen naar goed politiewerk: ontwikkelingsgerichte politiezorg als perspectief. *Het Tijdschrift voor de Politie*, nr. 1 / 2, januari/februari 2007, p. 26 / Ontwerpplan NP, p. 8,9

Verbindend

Deze drijfveer is door vier van de zes respondenten benoemd. Deze drijfveer werd gerelateerd aan begrippen als samen, omgaan met elkaar, dichtbij halen, hechten, trouw, benaderbaarheid, geen kloof, diversiteit. Eén respondent gaf aan deze drijfveer meer aandacht omdat dit de kern was voor het functioneren als politieleider, *'bij de basis van verbinding voel ik me het beste thuis'*. Zonder verbonden te zijn met het politievakmanschap, met de medewerkers en externe partners en samenleving heeft de functie als politieleider geen zin. De respondent verbond deze drijfveer aan de drijfveer trouw en vertrouwen. Alle vier respondenten verbonden deze drijfveer aan samenwerking en samen doen. De wederkerigheid van deze drijfveer werd benadrukt: *'het gaat om dat mensen voor jou willen werken en jij voor hen.'* Daarmee wordt de richting van de beweging van deze drijfveer expliciet in een heen en weer gaande beweging beschreven. De beweging van de drijfveer is gericht op de ander en van de ander naar jou, tussen mensen onderling. Zonder de heen en weer gaande beweging werd deze drijfveer niet als volledig gezien. Hieronder zijn kernbegrippen, die benoemd zijn in de gesprekken, weergegeven.

'Tussen mensen, afdelingen, binnen en buiten' 'Wat voor een eenheid willen we zijn, fatsoenlijk omgaan, respectvol, benaderbaarheid, geen grote kloof leiding en medewerker, ruimte voor diversiteit' 'Feedback geven en organisch veranderen' 'Ruimte voor samenwerking' 'Samen doen en denken' 'Verbinden aan jou en doelstellingen' 'Verbinden in vreedstijd, mensen dichtbij halen' 'Aan mensen hechten' 'trouw zijn in verbinding' 'Voor jou willen werken en jij voor hen'

4.3.2. Werking van de drijfveren (deelvraag A.3)

Bij dit onderdeel is vooral gekeken naar manieren waarop de werking door de respondenten wordt geformuleerd. De werking wordt door de respondenten gerelateerd aan begrippen als ruimte, floreren, kracht, spiegel, bewustwording, motiveren, beweging van binnenuit, weerstand, rust, doorslaggevend, energie, motor en kompasroos. De werking van de drijfveren wordt meer positief als negatief ervaren. Met name het motiverende en energie-gevende aspect van de werking wordt door alle respondenten benoemd. Tegelijk wordt ook de contemplatieve en reflectieve werking van de drijfveren benoemd. Veelvuldig wordt het begrip *'spiegel'* benoemd. De drijfveer als spiegel voor het handelen van de politieleider wordt dagelijks gehanteerd en door één respondent zelfs twee keer daags: *'s-ochtends en 's-avonds'*. Een drijfveer als spiegel geeft rust en ruimte volgens weer andere respondenten. Ook het innerlijke karakter van de drijfveer komt naar voren in de gesprekken. Bij de vraag over de werking van de drijfveren werden door verschillende respondenten aan beelden en verhalen gerefereerd, zoals het verhaal van de herder met een kudde schapen. De verhalen waren voor hen betekenisvol voor de werking. Een enkele respondent gaf aandacht aan negatieve werkingen van de drijfveer. Drijfveren waren niet altijd positief, in de zin van, soms te beschermend naar zichzelf en met te weinig oog voor de ander. Ook levert het handelen vanuit drijfveren soms gedoe op. Deze voorbeelden waren echter minder van omvang. Hieronder is van iedere respondent een kernzin over de werking van de drijfveren uit het gesprek weergegeven.

'Drijfveer geeft ruimte, zet niet vast in hokjes en doet je soms voorop gaan' 'Zetten je in beweging en kunnen een doorslaggevende betekenis hebben in kritische situaties' 'Voelt wel goed, als ik er eenmaal uit ben. Dat geeft rust.' 's Morgens vroeg in de spiegel keek en onder het tanden poetsen en dacht nou het is goed wat je doet.' 'Een stukje energie in het werk. Daarom kom ik mijn bed uit. Dat is voortdurend dat motortje.' 'De kompasroos waarop ik werk. Een belangrijke motivator, dat je het verschil kunt maken en of de richting kunt aangeven.'

Uit de gesprekken bij de werking van de drijfveer blijkt de beweging zowel op de ander als op zichzelf gericht te zijn als soms op de ontwikkeling van politievakmanschap of politieorganisatie als geheel. In dit onderdeel geef ik aandacht aan opmerkingen over de werking van drijfveren, die met name over zichzelf gaan en zicht geven op de effecten in het eigen functioneren. Deze uitsplitsing geeft meer

inzicht in de betekenis van de werking van drijfveren voor henzelf als politieleider en mens. Uit de gesprekken komt naar voren dat de respondenten daarin dilemma's ervaren. De werking van de eigen drijfveren lijkt voor henzelf zowel positieve als meer negatieve aspecten in zich te hebben. Het zet in beweging en motiveert en tegelijk heeft het een remmende werking tot stil staan voor de spiegel, vragen stellen aan zichzelf en reflectieve momenten. Tegelijk lijkt het alsof de respondenten vanuit hun drijfveren ook hoge en sterke verwachtingen hebben van het eigen functioneren als politieleider. Hieronder zijn van iedere respondent kernzinnen uit de gesprekken over de werking van de drijfveren met effecten op hun eigen functioneren weergegeven.

'Ik ben wie ik ben met mijn talenten en daar moet ik zo goed mogelijk mijn best in doen en dat moet dagdagelijks' 'Ik heb een extreem hoog verantwoordelijkheidsgevoel en zorggevoel. Daar zitten ook negatieve elementen aan' 'ik ben iemand die, heel erg open staat voor wat er op mij afkomt' 'In de drang van je eigen overleven kun je weleens een keer andere belangen uit het oog verliezen. Dan heeft het een negatieve werking' 'Wat drijft je, ja, als je net begint, voor mezelf, op mijzelf gericht, erbij willen horen en jezelf bewijzen' 'Ik ben een beetje allergisch voor allemaal rechten en geen plichten he' 'Ik wil wel winnen. Nog geen eens de beste zijn. Als je iets doet, dan moet je erboven uitsteken' 'Ik ben me heel erg bewust van ja, het feit dat je dit mag doen en dat je daar een zekere dankbaarheid aan verbindt.' 'Spiegel, je moet met jezelf leven.' Gewaardeerd worden om wat ik eraan bijdraag. Daar zit de echte drive. Daarmee word je gezien, erkent in wat je doet' 'Het heeft te maken met de laadjes, die ik opentrek om te kijken ook weleens lelijk aankijken. Je moet jezelf willen doorgronden' 'Al die dingen die je kompasrozen zijn, zoals moed, als mensen jou geloven en je bent betrouwbaar, geloofwaardigheid, daar ben je ook het kwetsbaarst op. Want waar kun je me nou mee kwetsen, door te zeggen, dat ik niet integer ben, dat ik niet betrouwbaar ben, niet geloofwaardig ben.'

Een onderdeel van de werking van drijfveren is ook de mate waarin drijfveren kunnen veranderen. In het gesprek is expliciet gevraagd naar de mogelijkheid of drijfveren kunnen veranderen. Bij deze vraag zijn ook de reacties meegenomen op de vragen of 'drijfveren weleens onder druk komen te staan' en 'wat er dan gebeurt bij de respondent?'

Op de vraag of drijfveren kunnen veranderen, geven de meeste respondenten aan dat de drijfveren zelf, in de kern, niet veranderen, maar wel hun werking. Daarbij worden begrippen benoemd als meer focus, bewuster, meer leidend, van radicaal naar mild, van intuïtief, oppervlakkig naar diepgang, van doen naar rust en authenticiteit. Door enkele respondenten wordt ook aangegeven de contextafhankelijkheid van de werking. Iedere context kan een ander beroep doen op de drijfveer en kan verschillende effecten laten zien. Hieronder zijn van iedere respondent kernzinnen uit de gesprekken over de mate en wijze waarin de drijfveren veranderen weergegeven.

'Als je ouder wordt, wordt je milder, weet je minder zeker. Jonger ben je fundamenteleer, oordelend, strakker, radicaler' - 'Ze krijgen meer diepgang, eerder misschien wat oppervlakkiger, meer intuïtief was, krijgen ze nu meer betekenis en ze worden meer leidend en bewuster' - 'Ja, in begin op mezelf gericht. Natuurlijk ben je later gaan onderscheiden.' 'Ik ben daar veel milder in geworden ook naar mezelf.' - 'Door de tijd zijn ze in ontwikkeling. Eerst een drijfveer voor een baan, daarna om dingen te doen. Weer later ben je het gewoon en gaat het om wat je werking is.' - 'In de beginjaren ben je je er helemaal niet bewust van. Gaandeweg word je, je bewust en ontvang ik waardering.' - 'ik word me er bewuster van. Je bent bewuster van de werking van dingen en waar je vandaan moet blijven omdat dat niet je sterkste kant is of omdat het contraproductief gaat werken.'

Bij 'het onder druk zetten' was opvallend dat alle respondenten aangaven hiermee te maken te hebben. De vraag bracht hen tot nadenken en in veel gevallen ook zuchten. De vraag werd ervaren als moeilijk. Verder werden in de situaties, die men aangaf duidelijk grenzen aan het handelen gegeven met een bepaalde stelligheid in het spreken. Onder druk zetten lijkt weerstand, irritatie en het stellen van grenzen op te roepen. Diverse respondenten geven aan dat de drijfveer dan niet meer effectief was voor hun handelen. Men gaat nog harder trekken en ipv energie-gevend ontstaat een energielek. Diverse respondenten spraken over fysieke effecten, zoals slecht slapen en pijn in buik en

maagstreek. Hieronder zijn van iedere respondent kernzinnen uit de gesprekken weergegeven over het onder druk staan van de drijfveren en de effecten daarvan bij de politieleaders.

'Dan doe ik het niet. Dat is mijn grens' – 'De pest erin krijgen. Kunst om af te laten glijden anders werkt het tegen je. Soms dat doe ik niet.' – 'Je kunt in conflict raken met jezelf of door de omgeving niet begrepen worden. Dan komt alles in opstand.' – 'Dat je soms je kompas kwijt was. Een conflict met het goede doen was dat ik zei: ik stop ermee.' – 'Een puist achterstand wegwerken. En ik merk dan keert de drive dus om. De drijfveer blijft hetzelfde, maar de werking daarvan wordt andersom. Dan word ik geïrriteerd.' – 'Soms ben je in een positie dat je gewoon vast staat uit loyaliteit of naar anderen of een gedeelde loyaliteit hebt. Is het dit allemaal waard, wel moedig? Overmoed is levensgevaarlijk.'

4.3.3 Vorming van de drijfveren (deelvraag A.1)

De vorming van de drijfveren vindt plaats in de historie en gaat door in de toekomst. Vanwege de keuzen binnen dit praktisch theologisch onderzoek is bij dit onderdeel aan de respondenten gevraagd naar een mogelijke religieuze of theologische vorming van de benoemde drijfveren. In de antwoorden komen begrippen naar voren als religieus fundament, spiritueel gebaseerd, bijbelse boodschap, opvoeding en religieuze achtergrond, naar de kerk gaan, ontspannen katholiek, calvinistisch, onderdeel van een groter geheel, gereformeerd, nederlands hervormd, ankerpunt ook als ik niet christelijk was, goed zijn voor elkaar, niet gelovig. Dit is zomaar een reeks woorden, die naar voren komen uit de antwoorden. De meeste respondenten leggen direct een relatie met opvoeding en kerkelijke achtergrond/ kerkgang. Bij de opvoeding wordt door twee respondenten expliciet een ouder genoemd als gelovig en mogelijke aanleiding of het gezin. Het is opvallend dat op één na alle respondenten direct een kerkelijke denominatie in hun antwoord benoemen. De andere respondent doet dit niet, maar geeft aan een directe relatie dagelijks te ervaren en koppelt dit aan voorbeelden vanuit de *'bijbelse boodschap'*. Andere respondenten zijn voorzichtiger en meer zoekend naar een directe relatie. Weer twee andere respondenten geven aan dat er in hun ogen geen directe relatie ligt met de vorming van drijfveren. Alle respondenten gebruiken in de antwoorden specifieke begrippen verwant aan theologie zoals naastenliefde, geloof, hoop en liefde, belofte van trouw, vergeven en opnieuw beginnen, dankbaarheid, goed zijn voor elkaar en het kennen van de hoofdzonden. Hieronder zijn van iedere respondent kernzinnen uit de gesprekken weergegeven over de wijze waarop in hun ogen raakvlakken zijn tussen de drijfveren en een eventuele religieuze of theologische vorming.

'Het is voor mij wel dat spiritualiteit en drijfveren, dat zit dicht bij elkaar. Geloof helpt relativeren en betrekkelijkheid zien.' - 'Mede bepaald door opvoeding waarin religieuze achtergrond zeker een rol speelt. Met name mijn moeder... In het diepste misschien nu nog wel van betekenis t.a.v. de drijfveren.' - 'Heerlijk, ik ben van het ontspannen katholiek zijn hoor. Hoop en naastenliefde en gewoon vergeven he, opnieuw beginnen he. En vier het feest een beetje, symbolen.' - 'Ik ben wel iemand die bijna zeker weet dat ik onderdeel ben van een veel groter geheel. Dankbaarheid aan wie, ja aan de kosmos'- 'Ik denk dat ik een deel van de drives ik ook zou hebben, deze ankerpunten ook zou hebben als ik niet christelijk was opgevoed. Ik denk dat het gewoon meer te maken heeft met normen en waarden in ons gezin' – Nee, ik ben meer een agnosticus. Nu ben ik niet gelovig, maar ik ben wel redelijk opgevoed. Als je nu de hoofdzonden nemen, welke past dan het beste bij jou?'

4.3.4. Extra elementen

Ook in dit onderzoek is sprake van bijvangst. Dit zijn extra elementen, die niet direct een relatie hebben met de beantwoording van de deelvragen. Ze zijn relevant gevonden door de respondenten en daarom in de gesprekken benoemd. Ze zijn mogelijk relevant voor vervolgonderzoek en / of de ontwikkeling van de politiepraktijk. Ik heb onderscheid gemaakt tussen relevante informatie over drijfveren als fenomeen en informatie voor de ontwikkeling van de politiepraktijk.

Varia over drijfveren

De eerste respondent vraagt aandacht voor het normatieve deel van drijfveren of in drijfveren, dat het verwonderd kijken in de weg kan staan en tot wit/ zwart denken en snel oordelen kan leiden. Deze praktijk is sterk ontwikkeld binnen de politie en belemmert het handelen vanuit de drijfveer. Want binnen in de drijfveer zit de waarde, die richting geeft aan de motivatie van de drijfveer. Een tweede respondent bevestigt dat iedereen drijfveren heeft en deze herkenbaar zijn door stil te staan bij dat wat wel of niet goed voelt. De derde respondent benadrukt de contextgebondenheid van de drijfveer en het belang van hoop en bevlogenheid om in beweging te komen voor de ander. De vierde respondent geeft aan dat dit type gesprekken leidt tot eyeopeners. Het is belangrijk om hier meer over te spreken met elkaar. Het levert minder eenzaamheid op. Het belang van meer met elkaar als politieleiders over drijfveren spreken, bevestigen ook de twee laatste respondenten. Ze voegen nog elementen toe als meer oog voor de zachte kant van de politieleider, jezelf kennen en vanuit je kracht acteren en niet alleen gericht zijn op jezelf te willen veranderen. Hieronder heb ik fragmenten geselecteerd, die algemene informatie geven over de drijfveren van politieleiders als fenomeen en mogelijk van belang zijn voor vervolgonderzoek.

'Normatieve drijfveren: negatief: vooral grenzen houden, wit zwart, weinig reflectief. Is sterk bij politie. Anarchisten gaan niet bij politie werken. De drijfveer is wat je motiveert. Maar binnen die drijfveer heb je een waarde en als het goed is: die staat.' - *'Iedereen heeft drijfveren. Voor leiderschap is dat belangrijk, dat je zicht krijgt op wat je beweegt. Waar je je wel goed bij voelde en niet goed bij voelde.'* - *'Het is altijd contextgebonden. Hoop is altijd in een team en met collega's die enthousiast spreken over hun werk. Bevlogen collega geeft hoop.'* - *'dat is eigenlijk wel een mooie eyeopener, dat je in het goede doen ook altijd tussen je eigen begrenzingen heen laveert. Het wordt begrensd door je eigen kunnen en je eigen mogelijkheden en je eigen angsten. Ik vind dat we hier meer over moet praten. Dan creëer je in ieder geval minder eenzaamheid.'* - *'Ik moet ook mijn zachtere kant weer inzetten. Ik vind dat ik zelf geen recht doe aan mezelf. Als politieleiders spreken we hier, denk ik wat te weinig over.'* – *'Je moet nooit willen worden wat je niet bent. Ga niet proberen van een rechtsback een spits te maken. Probeer jezelf nu eens te leren kennen.'*

Varia over politiepraktijk

In het document Bijlagen is bijlage 6 opgenomen met fragmenten, die van belang kunnen zijn voor de ontwikkeling van de politiecontext en – organisatie op dit moment. Er is onderscheid gemaakt in opmerkingen over de politiemedewerker en het politievakmanschap, het leiderschap en de politieorganisatie. Het is een echte varia, waaraan ik nu geen specifieke duiding geef. Deze informatie neem ik mee naar een mogelijk vervolg intern in de politieorganisatie.

5. Uitwerking relevante theologische concepten

Bij het schrijven van dit hoofdstuk ben ik met Becker tot het besef gekomen dat dit *'talige constructies' zijn, die nu mogelijk inzicht geven. Maar net zo goed ook anders gekozen hadden kunnen worden vanwege de oneindige variatie in beschrijvingen van 'menselijke ervaringen met een bepaald aspect van het goddelijke. Er is sprake van literaire en geloofsmatige variatie.'*⁷⁹

Op basis van de verzamelde gegevens vanuit het veldonderzoek worden in dit hoofdstuk relevante theologische concepten uitgewerkt, die van belang zijn voor de beantwoording van deelvraag A.4: 'Op welke wijze is de duiding van drijfveren te relateren aan de uitwerking van specifieke theologische concepten?' Daarvoor maak ik met name gebruik van bijbels theologische literatuur, waarin aandacht is voor sleutelbegrippen in bijbelwoorden en theologie. Ik heb gekozen voor literatuur, die gedurende mijn studie is aangereikt, waaronder publicaties als 'Onze Vader' door dr. J. Muis en 'De Bijbel theologisch' onder redactie van Spronk & Van Wieringen en indien nodig aangevuld met andere literatuur. Ik besef dat dit een keuze is en daarmee een momentopname. Daarin is het niet anders dan de momentopname van de gesprekken met de respondenten in het veldonderzoek. Beiden beperken de reikwijdte van het onderzoek. In hoofdstuk 6 zal de verkregen informatie uit het veldonderzoek gespiegeld worden aan de hieronder beschreven theologische concepten als hulpbronnen om uiteindelijk deelvraag A 4 en A 5 en de kernvraag te kunnen beantwoorden.

Recht doen / rechtvaardigheid

De drijfveer 'recht doen aan anderen' heeft een verbinding met rechtvaardigheid. Theologisch gezien staat volgens van den Brink en van der Kooi het begrip primair in het teken van dat God recht blijft doen aan zijn verbond, aan zijn trouw. Daar kunnen mensen niets aan veranderen. Ons begrip rechtvaardig staat in het teken van dat ieder krijgt wat hem toekomt. Het gaat over recht/ onrecht, waarbij de goede mensen een beloning ontvangen en de 'kwade mensen' een passende straf. Het teken van een weegschaal, dat erbij hoort, duidt op het zorgvuldig afwegen en straf vaststellen.⁸⁰ Theologisch gezien wordt rechtvaardigheid en recht doen verbonden met God en zijn handelend optreden. Muis schrijft dat rechtvaardigheid kenmerkend is voor God in zijn omgaan met de schepping en schepselen en hen daarmee het recht heeft gegeven op een menswaardig leven.⁸¹ Gods rechtvaardigheid wordt verbonden met gerechtigheid en omschreven als 'het geheel van verhoudingen waarin ieder mens tot zijn recht komt en niemand te kort komt'⁸². Dat betekent dat God in verschillende relaties op verschillende manieren zijn rechtvaardigheid bewijst. *'Het is Gods vermogen en verlangen om in relatie tot mensen recht te handhaven, hun rechten te eerbiedigen, ontrechten te bevrijden, hen die onrecht doen veroordelen en onrechtvaardigen rechtvaardig te maken'*⁸³. En daarin speelt vergeving als een geschenk van God een belangrijke rol.⁸⁴ Muis schrijft ook, dat rechtvaardig handelen analoog daaraan ook menselijk door mensen kan worden verricht.⁸⁵ Ook mensen kunnen rechtvaardig zijn in hun handelen op momenten, dat men aan een ander laat of geeft wat hen toekomt.⁸⁶

Beschermen, zorg en oog voor de zwakke

De drijfveer beschermen, zorgen en oog voor de zwakke associeert met de zorg van God voor zijn schepping en zijn bewogenheid met de schepselen, in het bijzonder voor mensen die het zwaar hebben. Theologisch wordt deze zorg van God gezien als een onderdeel van Zijn liefde. Muis en

⁷⁹ Spronk & Van Wieringen, *De Bijbel theologisch*, 2011, p. 331

⁸⁰ Brink, G. van den & Kooi, C van der, *Christelijke Dogmatiek*. Zoetermeer, 2012, p. 138

⁸¹ Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 244, 245, 294 / Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 146, 147

⁸² Ibidem, p. 291

⁸³ Ibidem, p. 296

⁸⁴ Ibidem, p. 296 / Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 147, 148 / Brink, G van den, *Christelijke Dogmatiek*, 2012, p. 423

⁸⁵ Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 244, 245

⁸⁶ Ibidem, p. 291

Browning vergelijken dit met twee vormen van liefde, namelijk de liefde van een ouder voor zijn kind. Uit liefde zorgt God onvoorwaardelijk voor zijn schepselen. En het heeft ook een relatie met liefde tussen vrienden waarin ook een keuze-element een rol speelt. God kiest in zijn liefde onvoorwaardelijk voor een relatie met de mensen. Er is in die keuze en zorg een gerichtheid op de ander, zijn/ haar geluk, her- en erkenning en wederkerigheid⁸⁷. Een bijzondere karakteristiek van de Gods liefde is, dat deze een gunst is van God. Het is genade. Je bent niets verschuldigd om deze liefdesrelatie aan te gaan⁸⁸. Tegelijk is daarin sprake van een vorm van bewogenheid met de ander, die lijdt. God is barmhartig. Hij draagt de mensheid een warm hart toe. Er is een vorm van compassie, innerlijke bewogenheid, als een actieve emotie en een vorm van aangedaan zijn als een passieve emotie. In Gods liefde is aandacht en oog voor iedereen en specifiek voor de zwakke. Daarin is ook een vorm van dienstbaarheid zichtbaar om dat wat zwak en zorgelijk is te beschermen: '*U mag uw zorgen op God afwentelen, want u ligt hem na aan het hart.*'⁸⁹ God wil dat mensen gelukkig zijn.⁹⁰

Verantwoordelijkheid

Theologisch wordt er gesproken over ter verantwoording roepen. Het gaat over een vorm van legitimeren over handelen en zijn. Een voorbeeld daarvan is het volgende fragment: 'vraagt iemand u waarop de hoop, die in u leeft gebaseerd is, wees dan steeds bereid om u te verantwoorden.'⁹¹ Verantwoordelijkheid heeft ook te maken met de functie en de positie die wordt bekleed. In die zin is er theologisch wel een verband te leggen met het begrip God als Koning. Muis werkt dit koningschap van God als een metafoor uit.⁹² De betekenis van het koningschap van God is verbonden met leidinggeven, waarbij hij rechter, is, politiek, hoogste gezag en machtig is. Politiek gezien *speelt God een rol in 'een* gemeenschap van mensen, waar men gericht is op samenleven in vrede en recht'⁹³. God is tegelijk als Koning het hoogste gezag, dat bevrijdend en heilzaam is, gericht op vrede en recht. Hij ontleent zijn gezag aan niets en niemand en hij heeft ook de macht om het gezag uit te oefenen. Ook de macht is gericht op de kern van het samenleven in vrede en recht vanuit zijn liefde voor zijn onderdanen. Samenleven '*in vrede en recht vraagt actieve gerichtheid op Gods heilzame* leefregels en vraagt ook een zich keren tegen onrecht, menselijke onderdrukking en passiviteit'. Zijn macht zet God in om mensen machtig en krachtig te maken om dit samen leven te bevorderen⁹⁴. Hier lijkt een verband te liggen met het begrip moed.

Goede doen

Bij het gebruik van de drijfveer 'het goede doen' ontstond bij mij direct een associatie met Galaten 5 en 6, waarin gesproken wordt 'om niet op te houden met het goede te doen'⁹⁵ en dit goede doen verbonden lijkt te zijn aan deugden, die ook wel genoemd worden: 'de vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof (lees ook vertrouwen), zachtmoedigheid en zelfbeheersing'⁹⁶. Door deze uitwerking van het 'goede doen' wordt deze drijfveer verbonden aan diverse andere drijfveren, die afzonderlijk benoemd zijn in dit onderzoek. Het lijkt een algemene, generieke drijfveer, die in verschillende contexten tot andere uitwerking kan komen. In de literatuur over de praktische theologie spreekt Browning over algemene morele principes, die bindend zijn voor iedereen en dus ook theologie en andere tradities verbindt. In dit kader noemt hij het principe van naastenliefde en de '*the golden rule 'dot to others as you would have them do to you.*'⁹⁷:'

⁸⁷ Muis, *Onze Vader*, 2016, pp. 262-265 / Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 147, 148, 152

⁸⁸ Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 293

⁸⁹ 1 Petrus 5:7

⁹⁰ Muis, *Onze Vader*, 2016, pp. 270-272

⁹¹ 1 Petrus 3:15

⁹² Muis, *Onze Vader*, 2016, pp. 179-187

⁹³ Ibidem, p. 181

⁹⁴ Ibidem, p. 186

⁹⁵ Galaten 6, 10

⁹⁶ Galaten 5: 22

⁹⁷ Leviticus 19,18 / Marc.12, 31 / Lucas 6,31 / Browning, *A Fundamental Practical Theology*, 1991, p. 105, 106

Muis spreekt over het goede in relatie tot God. Hij gaat uit van door hem breed veronderstelde opvatting dat *'God inderdaad de bron van alle goede dingen is*. Het is volgens hem *'een niet te ontkennen oerintuïtie'*.⁹⁸ Dat God en het goede met elkaar verbonden zijn is ook herkenbaar in de verhalen in de bijbel over de schepping, waarin steeds dezelfde woorden terugkomen: *'en God zag dat het goed was'*.⁹⁹ God is als het goede en deelt van zijn goedheid uit en laat heel zijn schepping, al het andere en anderen daarin delen. Gods goedheid is volkomen, onbegrensd en onuitputtelijk in tegenstelling tot goedheid in ons leven.

Ontwikkelen / stimuleren

Ontwikkelen en stimuleren zijn verbonden met groeien. Het is in die zin net als de benoemde drijfveer vooral een manier om iets te bereiken. Toch kan ontwikkelen ook een doel in zichzelf zijn, denk aan uitgangspunten als een levenlang leren door voortdurend te leren hoe ze samen kunnen leren een hoger doel te bereiken.¹⁰⁰ Groeien is een begrip dat theologisch gezien een relatie heeft met groeien in liefde voor God¹⁰¹ en groeien in geloven met vallen en opstaan¹⁰². Het heeft in die zin vooral te maken met een gerichtheid van de groei naar God. Er is een scala aan vormen van groeien zoals groeien in kennis, 'zijn' in houding en gedrag en van de praktijk in het doen. Bestaansvragen, morele dilemma's, kennisvragen en praktische situaties komen in allerlei vormen van dialogen en presentaties aan bod. Het vindt plaats in de geloofspraktijken op allerlei momenten in gesprekken, leergroepen, pastoraat en prediking in de geloofsgemeenschappen.¹⁰³

Ontwikkelen en groeien maakt in een religieuze context gebruik van diverse methoden¹⁰⁴, waaronder het werken met gidsen of leiders¹⁰⁵, met voorbeelden. Een belangrijk voorbeeld bij het groeien in geloven en groeien naar God toe is Jezus. Zijn leven is voor velen een voorbeeld in het proces van groeien en ontwikkelen.¹⁰⁶

Vertrouwen en trouw

Het begrip vertrouwen in de theologie werk ik uit aan de hand van de overdenkingen van Muis.¹⁰⁷ Vertrouwen is gericht op een ander, op overgave aan de ander. De 'ander' kan in dezen God, de andere mensen mezelf of het 'andere ik' zijn.¹⁰⁸ Muis beschrijft vertrouwen als *'een menselijk fenomeen dat in een aantal opzichten overeenkomt met verlangen... een gerichtheid van het hart, van willen en voelen en niet van het verstand'*.¹⁰⁹ Tegelijk beschrijft hij vertrouwen als persoonlijk. Het is iets dat jezelf doet, dat groeit of ontwikkelt. Het is een manier van leven en gericht op iets, toekomstige handelingen of gebeurtenissen, dat gaat gebeuren. Het is ook op iemand rekenen, dat hij of zij zich voor jou gaat inzetten, *'zal handelen die mij ten goede komt'*.¹¹⁰ In die zin is er sprake van een bepaalde mate van trouw zijn aan de ander en tegelijk ook afhankelijkheid. Het veronderstelt een relatie en is verbonden met een bepaalde mate van zekerheid, die intrinsiek is en kan in verschillende gradaties, van meer en minder bewust, voorkomen. Op die manier stelt Muis dat het lijkt op liefde, waarin sprake zou zijn van ultiem vertrouwen¹¹¹. Een ander liefhebben is je aan de ander toevertrouwen en die liefde is een zekerheid van het hart en gericht van ik tot de ander. Zo verbindt Muis vertrouwen ook aan geloven in God, *'Wanneer we vertrouwen op God, geven we ons aan hem*

⁹⁸ Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 221, 228

⁹⁹ Genesis 1 en 2

¹⁰⁰ Senge, P. M. *De vijfde discipline. De kunst & praktijk van de lerende organisatie*. Schiedam, 1992, p. 9, 353

¹⁰¹ Efeze 4, 15

¹⁰² Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 352, 392

¹⁰³ Ibidem, p. 338, 388, 389, 456 / Baart, *Een theorie van de presentie*, 2011, pp. 830-834

¹⁰⁴ Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 344, 458

¹⁰⁵ Ibidem, p. 354

¹⁰⁶ Oman, D, *Spiritual Modeling and the Social Learning of Spirituality and Religion*. In *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality: Vol. 1. Context, Theory and Research*, K.I., Pargament EIC. Washington, DC: American Psychological Association, 2013, pp. 187-201, 191

¹⁰⁷ Muis, *Onze Vader*, 2016, pp. 69-75

¹⁰⁸ Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p. 71, 72, 80

¹⁰⁹ Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 69

¹¹⁰ Ibidem, p. 71

¹¹¹ Ibidem, p. 72

over. *Vertrouwen op God is onlosmakelijk verbonden met vertrouwen op zijn handelen ons ten goede*.¹¹². Dit vertrouwen in een theologische context heeft alle elementen in zich van het vertrouwen op de ander en mezelf. Het is een vorm van hopen op dat God handelt en veronderstelt een wederkerige relatie met een innerlijke zekerheid '*dat God werkelijk, betrouwbaar en handelend is*'. Ook hier kan er sprake zijn van in meer of mindere mate. Twijfel is mogelijk. Het omgaan in de relatie met God, dat vertrouwen op God veronderstelt en doet groeien, is persoonlijk en indirect omdat God boven tijd en ruimte is. De omgang vindt plaats via gebed, meditatie en kan ervaren worden in gebeurtenissen en situaties. '*Vertrouwen is in de kern een bewuste gerichtheid op God*'.¹¹³

Verbindend

Verbinden kan zeer divers opgevat worden. Theologisch wordt het gebruikt in relatie tot de verbinding (een verbond) van God met zijn volk en mensen. Volgens van der Woude¹¹⁴ staat de verbinding in het teken van zorg dragen voor elkaar. De verbinding wordt op een bepaald moment vastgelegd binnen een bepaald thema met specifieke woorden of rituele handelingen. Er worden afspraken gemaakt die een verplichtend karakter hebben als een vorm van solidariteit tussen '*mensen met wie je van nature geen relatie onderhoudt en een manier om je te verzekeren van iemands loyaliteit*'¹¹⁵. De vorm van de verbinding is flexibele en kan in iedere relatie en context weer een andere invulling krijgen¹¹⁶. Muis noemt het aangaan van de relatie tussen God en mensen een verbinding op basis van liefde, met daarin ruimte voor 'wederzijdse beloften van trouw'¹¹⁷ aan de verbinding met bijbehorende verplichtingen en rechten. Liefde en rechtvaardigheid zijn beide onderdelen van de relatie, de verbinding tussen God en mensen. Volgens Muis is het '*een rechtsverhouding, zonder dat dit iets afdoet aan de liefde*'.¹¹⁸ Verbinding in theologisch perspectief heeft dus zowel raakvlakken met het rechts-denken als liefdesperspectief.

Moed, durf

Moed lijkt vooral een omschreven te worden als een kracht om ergens voor te gaan staan. Theologisch wordt het gehanteerd om bijvoorbeeld vol te houden om te blijven geloven en de moed niet te verliezen. Moed is verwant met lef. Lef is verbonden met het Hebreeuwse woord 'לֵב / lev' in de betekenis van ons hart, het centrale belangrijkste orgaan om te leven. '*Zonder 'lev', hart geen lef.*'¹¹⁹ Het staat voor ons binnenste ik en onze persoonlijkheid en wordt ook omschreven als de zetel van kracht, moed, bewustzijn en verstand.¹²⁰ In die betekenis sluit dit aan bij een innerlijke drive om met alles wat in je zit, ergens voor te gaan en te blijven staan. En dat 'ergens voor' kunnen dan drijfveren zijn als recht doen, het goede doen, beschermen, zorgen, ontwikkelen, stimuleren etc. Kortom, moed lijkt een manier te zijn, waarbij vanuit het hart invulling gegeven wordt aan een drijfveer. Dit kan heel verschillend zijn en in iedere context ook anders, maar het heeft een relatie met kracht, spirit, bezieling en lef om vast te houden en door te gaan.

¹¹² Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 73

¹¹³ Ibidem, p. 75

¹¹⁴ Spronk & Van Wieringen, *De Bijbel theologisch*, 2011, pp. 385-393

¹¹⁵ Ibidem, p. 385

¹¹⁶ Ibidem, p. 393

¹¹⁷ Muis, *Onze Vader*, 2016, p. 273

¹¹⁸ Ibidem, p. 274

¹¹⁹ <https://www.niw.nl/lef-en-lev-566>

¹²⁰ Broers, Peter. D. H. *Woordenboek van het Bijbels Hebreeuws*. Nieuw Lekkerland, p. 173, 174

6. Verbinden, conclusies en reflecties

6.1 Intro

'Ik weet niet of je er chocola van kan maken. Ik weet het niet of je er wat aan hebt' was een opmerking van één van de respondenten. En dat is aan het begin van dit hoofdstuk voor mij ook een vraag. Wat heeft dit onderzoek mij gebracht? Eigenlijk is dit de belangrijkste vraag van onderzoek doen. Ik wilde wat te weten komen en ben daarom op onderzoek uitgegaan. Ik ben voortdurend op zoek naar de zin van het bestaan en het leven, in 'kleine en grote' gesprekken. En omdat God werkelijkheid voor mij is in dit leven, zoek ik daarin ook naar de relevantie van God, geloven en theologie voor het gewone leven. Waar liggen raakvlakken? Waar vinden we aansluiting bij de zoektocht van de mens naar 'zin' in dit leven? Ten diepste ervaar ik, net als een aantal respondenten, dat deze gesprekken mij weer een beetje verder geholpen hebben in die zoektocht.'

In dit hoofdstuk komen de verrassingen en open einden aan bod en probeer ik de kern- en deelvragen van dit onderzoek te beantwoorden. De kernvraag is: *Welke betekenis geven politieleiders aan drijfveren voor hun leiderschap en hoe is deze betekenis te relateren aan theologisch concepten en geloofspraktijken?* Deze kernvraag wordt uitgewerkt met behulp van de volgende deelvragen:

- A.1 Wat zijn de drijfveren van politieleiders en van waaruit zijn deze gevormd?
- A.2 Op welke momenten en in welke situaties spelen drijfveren een rol?
- A.3 Wat is de werking van de drijfveren bij het handelen in die situaties?
- A.4 Op welke wijze is de duiding van drijfveren te relateren aan de uitwerking van specifieke theologische concepten?
- A.5 Op welke wijze kan de duiding van deze drijfveren gerelateerd aan specifieke theologische concepten relevant zijn voor geloofspraktijken?

De deelvragen A1-A3 zijn met name uitgewerkt in hoofdstuk 4. In dit hoofdstuk verbind ik de opbrengst van het veldonderzoek aan de uitwerking van de theologische concepten in hoofdstuk 5 en formuleer ik conclusies als uitwerkingen voor de deelvragen A4 en A5 en de kernvraag. Tot slot reflecteer ik op het onderzoek, de onderzoeksmethode en formuleer ik vragen voor het vervolg.

6.2 Verbinden en conclusies

6.2.1 Drijfveren van politieleiders en theologische concepten

Inzichten

Algemeen heeft het onderzoek mij inzicht gegeven, dat drijfveren van politieleiders zeker raakvlakken hebben met de uitwerking van de theologische concepten. Alle benoemde drijfveren zijn in meer of mindere mate theologisch te duiden. De raakvlakken zijn er in zowel taal als betekenisgeving. Tegelijk wordt duidelijk, dat de praktijk van de politieleider de taal en duiding van theologische concepten aanvult, levendig maakt en ook verrijkt. Er worden nieuwe dingen gezegd, die aanvullend zijn voor de uitgewerkte theologische concepten in hoofdstuk 5.

Per drijfveer wordt hieronder inzichtelijk gemaakt op welke wijze de uitkomsten van het veldonderzoek kleuring geven aan het theologische concept en deze in de omschrijving en toepassing aanvullen.

Drijfveer	Theologisch concept	Veldonderzoek
<i>Recht doen</i>	Is kenmerkend voor God in zijn omgaan met de schepping en schepselen en hen daarmee het recht heeft gegeven op een menswaardig leven. <i>'het geheel van verhoudingen waarin ieder</i>	<i>'Normativiteit, eerlijk, gelijk behandelen' 'Het hoofd bieden, opkomen voor mensen' 'Niet rechteloos' 'Zuiver in de manier waarop je kiest en voor mensen gaat staan' 'Balans tussen belangen' 'Collega's recht doen en niet weglopen voor wat je hebt gedaan' 'Maximale transparantie in onderzoek' 'Kleur bekennen' 'Het verschil maken in aandacht en</i>

	<i>mens tot zijn recht komt en niemand tekort komt</i>	<i>rechtvaardiging</i> ' Toevoeging aan de maatschappij in recht op een zorgvuldige politie '
<i>Beschermen</i>	De zorg van God voor zijn schepping en zijn bewogenheid met de schepselen als een onderdeel van Gods liefde	'Zwakken, als je in de knel zit, even niet weet' 'Een huisvader, extern en intern' 'Een luisterend oor voor hen die er niet toe doen' 'Dienend willen zijn, maatschappelijk relevant' 'Mensen steunen, begrenzen en bekrachtigen' 'Niet teveel pijn en er goed uitkomen' 'Heel erg iemand anders leed aan doen' 'Naasteliefde verbonden met samen werken en een tweede kans geven' 'Van waarde zijn en iets toevoegen' 'Ontzorgen, voor de mensen gaan staan' 'Men is het waard'
<i>Verantwoordelijkheid</i>	Ter verantwoording roepen. Het gaat over een vorm van legitimeren over handelen en zijn in functie en positie.	'Inspanning en afhankelijkheid als een kans' 'Typisch een oudste' 'Voor het werk buiten en voor binnen, veilig voelen en weten wat er speelt' 'Waarmaken en verwachten' 'De knoop doorhakken' 'Macht op een goede manier aanwenden' 'Krachtig naar buiten komen' 'Dingen voor elkaar krijgen, bereiken, resultaten behalen' 'Niet macht wel invloed' 'Als ik ervan ben, is ruimte nodig' 'Duaals, moeilijk en makkelijk'
<i>Goede doen</i>	'God inderdaad de bron van alle goede dingen is.' 'Een niet te ontkennen oerintuïtie' Gods goedheid is volkomen, onbegrensd en onuitputtelijk	'Kern omvat trouw, verantwoordelijkheid, zorg, oog voor de naaste' 'Principes, als je die doet met elkaar, heb je het ook beter' 'Iets bijdragen, recht doen aan belangen en kanten' 'Respectvol omgaan met anderen en in hun waarde laten' 'Niet te snel oordelen' 'Je best doen' 'Doen we de goede dingen en doen we die goed' 'Er zijn voor de collega' 'Gewoon beter worden' 'Normatief: wat ik goed vind, vind jij misschien niet goed' 'Een aai over de bol krijgen, dank en complimenten' 'Aarzelen niet goed, wel gezonde twijfel' 'Reflectie naar jezelf' 'Fouten mogen' 'Is goed gegaan of goed gedaan?'
<i>Ontwikkelen</i>	Verbonden met groeien in liefde voor God ¹²¹ en groeien in geloven met vallen en opstaan. Gerichtheid op God.	'Groeien, inspireren, ruimte geven' 'In kracht zetten, geen zwakte ontwikkelen' 'Nieuwsgierigheid openheid, belang van vragen stellen, opbloeien' 'Aanspreken op kwaliteiten' 'Talent de goede dingen zien doen' 'Oorspronkelijkheid, authenticiteit' 'Erbij horen en jezelf bewijzen' 'Deel van succes, groots en meeslepend' 'Eruit halen, inspireren tot focus' 'Lange lijnen' 'Leidt tot gelukkige mensen en mooi politiewerk'
<i>Vertrouwen</i>	Gericht op overgave aan de ander. De 'ander' kan God, de andere mensen of het 'andere ik' zijn. Een innerlijke zekerheid 'dat God werkelijk, betrouwbaar en handelend is'.	'Trouw leren en houden' 'Voor mij is dat God' 'Waar maken, bevestigen' 'Laten zien' 'Goed met elkaar voor hebben' 'Bijna geloven' 'Vertrouwen en geloven is ook iets van hopen, dat het zo is' 'Trouw aan mezelf en mensen vertrouwen in jou hebben' 'Wederkerig, voorspelbaar, geloofwaardig'
<i>Verbindend</i>	De verbinding (een verbond) van God met zijn volk en mensen. de verbinding met bijbehorende verplichtingen en rechten. Raakvlakken met	'Tussen mensen, afdelingen, binnen en buiten' 'Wat voor een eenheid willen we zijn, fatsoenlijk omgaan, respectvol, benaderbaarheid, geen grote kloof leiding en medewerker, ruimte voor diversiteit' 'Feedback geven en organisch veranderen' 'Ruimte voor samenwerking' 'Samen doen en denken' 'Verbinden'

¹²¹ Efeze 4, 15

	rechts-denken en liefdesperspectief	<i>aan jou en doelstellingen</i> 'Verbinden in vrede-stijd, mensen dichtbij halen' 'Aan mensen hechten' 'trouw zijn in verbinding' 'Voor jou willen werken en jij voor hen'
<i>Moed</i>	Linguïstisch is dit theologisch verbonden met het hart. Met als duiding: het binnenste van je persoonlijkheid, dat ingezet wordt om vol te houden en te blijven geloven. Kracht om ergens voor te gaan staan.	'Confrontatie aangaan', 'Ik heb gezegd: dit gaan jullie doen', 'Lef', 'Tegen de stroming ingaan', 'Nek uitsteken', 'Stappen zetten die niet voor de hand liggen', 'Tegenhouden', 'Grens stellen', 'Beslissingen nemen', 'Doen wat niet de gevestigde orde bij meerderheid van stemmen vindt', 'Durven ontdekken en overlaten'.

Wanneer we naar het bovenstaande overzicht kijken, dan is zichtbaar dat de tussen de beschreven drijfveren verbanden en onderscheid liggen. Hieronder werk ik enkele belangrijke inzichten uit. De drijfveren 'recht doen', 'beschermen', 'vertrouwen' en 'verbindend' worden door de respondenten gezien als in elkaars verlengde liggend. 'Beschermen' wordt in voorbeelden en taal vooral verbonden aan 'recht doen', zoals – *opkomen voor mensen, hen steunen, begrenzen en bekrachtigen*-. 'Vertrouwen' wordt in taal verbonden met 'verbindend', zoals – *trouw zijn in verbinding, voor jou willen werken en jij voor hen*. Verder lijken 'moed' en 'ontwikkelen' wat betreft functie vergelijkbaar. In de beschrijving van beide drijfveren is veel beweging te zien. Ze worden veelal in actieve werkwoorden beschreven als *'groeien, inspireren, durven en doen.'*

- 'Recht doen' is theologisch beschreven gericht op mensen en wordt in de politieke praktijk ook gebruikt in voorbeelden in relatie tot staan voor *'belangen, zaak, organisatie en maatschappij'*.

- 'Beschermen' heeft zowel in de politieke praktijk als in het theologische concept een sterke gerichtheid op mensen, waarbij de invulling in taal wordt verrijkt en meer ingekleurd met woorden als *'luisteren, dienen, niet in de knel zitten en pijn doen, geen leed, van waarde zijn'*.

- De drijfveer 'verantwoordelijkheid' krijgt in het veldonderzoek veel meer taal dan in het theologische concept. Daar is het zeer beperkt omschreven. Er is duidelijk sprake van verbreding van de interpretatie van dit begrip zowel in voorbeelden als betekenisgeving.

- De drijfveer 'het goede doen' lijkt eigenlijk alle andere drijfveren in zich te hebben. Het wordt gezien als de *'kern omvat trouw, verantwoordelijkheid, recht doen, zorg, oog voor de naaste'*. Ook in de literatuur wordt deze verbinding benoemd: *'Niebuhr relates ethical principles like justice, liberty and social order to the Christian concepts of love. Although these principles are not necessarily in conflict with each other.'*¹²² De taal in het veldonderzoek is meer divers en breder van interpretatie.

- 'Vertrouwen' wordt in het veldonderzoek het meeste verbonden met taal, die ook in de uitwerking van het theologische concept herkenbaar is. Het wordt door de respondenten verbonden met *'geloven, geloofwaardig, trouw zijn en hopen'*.

- De taal bij de drijfveer 'verbindend' lijkt in het veldonderzoek geen rechtstreekse verbinding te hebben met de uitwerking van het theologische concept. Het wordt vooral verbonden aan activiteiten voor de organisatie, tussen medewerkers en leiding. Het gaat over het behalen van resultaten en doelen. De uitwerking van het theologische concept lijkt hier breder door ook het liefdesperspectief te benadrukken van God voor zijn mensen/volk, waarmee Hij een verbond/ verbinding is aangegaan.

- De drijfveer 'moed' is in de kern vergelijkbaar met de bedoeling van het theologische begrip. Binnen het theologische begrip is het gericht op te blijven staan voor geloven. Binnen de praktijk van de politieleiders voor het blijven staan en de confrontatie durven aangaan voor de kern van het politievak – *waakzaam en dienstbaar zijn aan de waarden van de rechtstaat* – en voor de politiemensen, die dit vak soms onder moeilijke omstandigheden uitoefenen.

Conclusies

Vanuit bovenstaande inzichten kom ik tot de volgende conclusies om deelvraag A4 te beantwoorden.

¹²² Miller-McLemore, *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*, 2014, p. 340

- Het onderzoek laat zien dat de theologische concepten aangevuld kunnen worden in taal door toepassing in verschillende situaties, in dit geval de politiepraktijk. De drijfveren, die de politieleiders benoemen, zijn in de kern te verbinden met de theologische concepten op verschillende onderdelen en geven deze meer en andere taal. De uitwerking van de theologische concepten wordt daarmee aangevuld en verrijkt. Bij de duiding van de drijfveer '*verbindend*' is de uitwerking van het theologische concept duidelijk breder van opzet. Dit onderzoek maakt zichtbaar dat de alledaagse werkelijkheid de betekenisgeving van theologische concepten aanvult en in veel opzichten ook verrijkt. Deze aanvullingen zijn relevant voor geloofspraktijken om het onderlinge gesprek te verdiepen en vooral de focus op deze begrippen verbreden.

- De theologische concepten lijken vooral aangevuld te worden door de betekenisgeving in de specifieke context. Het aanvullende of verrijkende karakter van de drijfveren voor theologische concepten, is verschillend per drijfveer. Dit lijkt ook te maken hebben met een andere orde of een ander toepassingsgebied van de begrippen. De respondenten geven aan dat meer spreken over drijfveren in verschillende contexten, zoals de directe eigen werkomgeving, ontwikkeltrajecten en intervisie, wordt gezien als verrijking. Het zou bijdragen aan minder eenzaamheid en is passend voor een waarden-gedreven organisatie. Deze bevinding is van belang voor de relevantie van de inzichten in dit onderzoek voor geloofspraktijken. De betekenisgeving van vergelijkbare theologische concepten wordt aangevuld en verrijkt als steeds opnieuw het gesprek wordt aangegaan over de toepassing hiervan in het alledaagse leven en vooral ook in wisselende contexten.

6.2.2 Drijfveren en werking

Inzichten

Drijfveren worden in de praktijk ervaren als elementen, die de respondenten in beweging zetten. Uit de reacties blijkt dat de werking van drijfveren stimulerend werkt en mensen in beweging zet. Zowel het stimulerende effect als het belemmerende effect worden genoemd. Deze beide effecten kunnen volgens de respondenten op alle drijfveren van toepassing zijn. Soms is de werking vooral gericht op spiegelen en reflecteren, een andere keer wordt ook begrenzend genoemd, soms zelfs overgaand in fysieke klachten. Denk aan bijvoorbeeld het over-acteren vanuit de drijfveer *moed*. Dat zou leiden tot overmoed. Hiermee lijkt de context van invloed op de wijze waarop het effect van de werking wordt ervaren. Er lijkt geen directe specifieke werking verbonden te zijn aan een specifieke drijfveer, maar de context waarin de drijfveer wordt aangesproken zet de respondent in beweging. Bewust zijn of worden van een drijfveer zet je even stil, doet je nadenken om vervolgens meer in balans een keuze te maken voor een eventuele actie en bijbehorend handelingsrepertoire of juist niet handelen.

Theologische concepten lijken verrijkt te worden door de beschreven werking van de drijfveren, zie daarvoor paragraaf 6.2.1. Deze is verschillend per drijfveer. Dit lijkt te maken hebben met een andere orde van de begrippen. *Rechtvaardigheid en recht doen, het goede doen, moed en vertrouwen* zijn meer zijnsaspecten en van toepassing op zowel de ander, ik en organisatie en vakmanschap. Drijfveren als *verbindend, beschermen* zijn meer gericht op de ander en in mindere mate op zichzelf. De drijfveer '*ontwikkelen*' als enige drijfveer een sterkere gerichtheid heeft op zichzelf. De drijfveer '*verantwoordelijkheid*' wordt vooral verbonden aan organisatieaspecten als resultaten en doelen behalen.

De werking van de drijfveren is door de respondenten verschillend beschreven als gericht op zichzelf, de ander en de organisatie en/ of het vakmanschap. Eén van de respondenten sprak over een spirituele drijfveer, die achter bepaalde drijfveren lag. Theologisch worden vergelijkbare concepten als de benoemde drijfveren uitgewerkt als met name gericht op God en veel minder op de uitwerking naar intermenselijke relaties. Bij het theologische concept '*recht doen*' is sterk de gerichtheid op de mens beschreven zoals bij de drijfveren, die in politiepraktijk gehanteerd worden. Het is van God naar mensen en van mens naar mensen onderling. Theologisch associeert het in beweging zetten met de

Geest. Beweging wordt als activiteit aan de Geest toegedicht. Deze associatie overstijgt wat mij betreft de reikwijdte van dit onderzoek én zo wie zo van het leven. Bovenstaande theologische reflectie bij de werking van drijfveren werden niet benoemd in het veldonderzoek.

Bij de verandering van drijfveren valt op dat alle respondenten aangeven dat de mate van bewustwording van drijfveren groeit bij het ouder worden. Ervaring en leeftijd maken dat drijfveren veranderen in werking. Ze maken dat respondenten gericht conform drijfveren handelen en dit als effectiever bestempelen of bewust worden van nieuwe drijfveren. Wanneer de drijfveren onder druk komen te staan, zie je dat er spanningen optreden. Twee vormen van reacties kunnen globaal onderscheiden worden. Men gaat de strijd aan en komt voor zichzelf op. Een andere reactie is meer zoekend van aard. In beide gevallen wordt het onder druk komen staan van de drijfveren ervaren als dat dit over de grens van zichzelf heen gaat. Daardoor is er onvoldoende ruimte voor dat wat men zelf wil. Als reactie wordt gezocht naar het duidelijk naar voren brengen en neerzetten van de eigen grens. Men geeft aan dat meer spreken over drijfveren, weliswaar in verschillende contexten, directe eigen werkomgeving, ontwikkeltrajecten en intervisie bijdraagt aan minder eenzaamheid en passend is voor een waarden-gedreven organisatie.

Conclusies

- De beschreven gerichtheid is per drijfveer in het veldonderzoek anders en ook nog eens in situaties verschillend. De richting van het handelen - op welke wijze men handelt vanuit hun drijfveren in de samenleving – is anders dan in de uitwerking van het theologische concept. In het veldonderzoek is de gerichtheid van de drijfveer op de ander, zichzelf en de organisatie of samenleving. Bij de uitwerking van het theologisch concept is de gerichtheid met name op God en vandaaruit naar de ander als zichzelf. De richting van de werking wordt hiermee naar twee kanten aangevuld. Dit kan van betekenis zijn voor de manier waarop we hierover spreken in de geloofspraktijken. Wanneer we in geloofspraktijken expliciet stil staan bij de richting van de drijfveer, gericht op God, lijkt dit moeilijk vertaalbaar naar het werken vanuit drijfveren in de samenleving en werkpraktijk. Er lijkt extra aandacht nodig voor de vertaling van de gerichtheid op God naar de gerichtheid op de ander en zichzelf. Aan de andere kant sluit dit mogelijk aan bij de mijn motivatie om met dit onderzoek te starten. Oog hebben voor God, gericht zijn op God betekent in de praktijk gericht zijn op de ander als jezelf. Mogelijk is dit een als gewoon te labelen onderscheid tussen geloofspraktijk en werkpraktijk als het alledaagse leven¹²³. In de werkpraktijk staat het samen leven en werken centraal en in geloofspraktijken is de zoektocht naar God de kern van het spreken en samen zijn. Dit heeft effecten op de mate waarin het veldonderzoek aanvullend, verrijkend op beperkend aan theologische concepten wordt ervaren.

- De werking lijkt niet in het begrip te liggen, maar in de omstandigheden. De context lijkt meer leidend voor de wijze waarop het effect van de werking wordt ervaren. Er lijkt geen directe werking verbonden aan een drijfveer, maar de context waarin de drijfveer wordt aangesproken zet de respondent in beweging. Dit kan van belang zijn voor geloofspraktijken waar gesproken wordt over deze drijfveren. Meer aandacht voor het wortelen in de drijfveren en de werking van de context lijkt belangrijk in allerlei leervormen en contactmomenten. Door het theologische concept bewust te verbinden aan een drijfveer en daarmee te plaatsen in een bepaalde context kan naast aandacht voor de God-gerichtheid ook aandacht ontstaan voor de intermenselijke relatie, met als elementen de ander en zichzelf.

- Er volgt nu een conclusie die ook raakvlakken heeft met paragraaf 6.2.1. Bij de uitwerking zijn de verschillende drijfveren uitgesplitst. Het is de vraag of uitsplitsen van deze drijfveren zinvol is voor de werking van de drijfveren. In het veldonderzoek worden veel onderlinge verbanden tussen de drijfveren benoemd. Dit wordt bevestigd in de uitwerking van verwante theologische concepten. Echter, de uitsplitsing is toch toegepast om beter inzicht te kunnen verwerven en de

¹²³ Luther, *Religion und Alltag*, 2014, p.

onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. De vraag of het zinvol is om de drijfveren uit te splitsen geldt ook het element bewustwording. Het is de vraag of bewustwording bijdraagt aan het aanvullen en verrijken van de concepten. Bewust worden betekent in de zin van drijfveren vooral bewust worden van je handelen. Dit is ook de bevinding vanuit eerder onderzoek door Denkers. Hij schrijft: *'Het probleem ... is dat de waarden waardoor politieambtenaren gedreven worden, als zodanig voor hen ongrijpbaar zijn. Het kan niet genoeg worden benadrukt dat ze dat wezenlijk ook inderdaad zijn. ... Door waarden word je bewogen, het gebeurt je, krachtens je wezen kan je op dat moment niet anders.'*¹²⁴ Het is dus de vraag in hoeverre deze gesprekken en reflectie bijdragen aan het ontwikkelen van het handelen in gewenste richtingen van zowel de gesprekspartners, organisatie of werkpraktijk. De respondenten geven echter wel het belang aan en als onderzoeker heb ik effecten achteraf kunnen meemaken in de werkpraktijk (zie paragraaf 6.5) Het blijkt van belang voor de werking van drijfveren om er in de praktijk bewust bij stil te staan ondanks bovengenoemde beperking. Bewust momenten creëren van aandacht is van belang om in verbinding met de drijfveren te handelen.

- Aandacht voor negatieve effecten van de werking tot aan fysieke klachten toe vraagt aandacht van organisatie als persoon zelf om te voorkomen dat er desastreuze gevolgen ontstaan.

6.2.3 Drijfveren en vorming

Inzichten

Deze paragraaf is van belang voor de uitwerking van deelvraag A 1. De relevantie van een theologische of religieuze achtergrond voor de vorming van drijfveren wordt divers ervaren. Vijf van de zes respondenten leggen in hun antwoord direct een relatie met het kerksysteem. Zij geven ook aan dat het kerksysteem binnen religie en theologie op dit moment geen actieve rol meer speelt in hun dagelijks leven of dat men er afstand van heeft genomen. Het valt op dat één respondent, die aangeeft actief gelovig te zijn, op deze vraag het kerksysteem niet noemt en lijkt met name op inhoud een verbinding te maken tussen de drijfveer in de werkpraktijk en de wijze waarop in zijn geloofspraktijken daar taal en handen en voeten aan gegeven worden. Alle respondenten geven aan dat de opvoeding en / of voorbeeld van ouder een belangrijke rol speelt bij de vorming van de drijfveren. Hierbij maakt de respondent, die aangeeft actief gelovig te zijn, een onderscheid tussen drijfveren met een religieus- theologische vorming en vorming door opvoeding. Bij de respondenten, die aangaven afscheid van het kerkelijk systeem te hebben genomen, viel op dat de theologische religieuze vorming als 'niet relevant' / 'niet van toepassing' werd benoemd. In de gehanteerde taal zijn theologische begrippen wel herkenbaar.

Conclusies

De meerderheid van de respondenten geven aan, dat er bijna geen raakvlakken zijn tussen de werkpraktijk en de eigen theologische achtergrond. Uit de gehanteerde taal blijkt er meer verbinding te zijn tussen werkpraktijk en theologie, dan men zich bewust is. Bij een sterk actief religieus en theologisch bewustzijn lijkt de toepassing en vertaling van drijfveren tussen beide praktijken in taal meer geïnternaliseerd en verinnerlijkt. Mijn reflectie op deze vraag gaat niet verder. De betekenis van deze uitkomst voor mijn kern- en deelvragen is voor mij op dit moment onduidelijk.

6.2.4 Relevantie van de inzichten voor geloofspraktijken

Inzichten

Het begrip geloofspraktijken, verwerkt in deelvraag A 5, heeft vanaf het begin van het onderzoek voor verwarring gezorgd. Mijn begeleider heeft in ons eerste contact aandacht gevraagd voor de vertaling van de uitkomsten naar de geloofspraktijken. Als onderzoeker heb ik dit echter veel te groot gemaakt. Reflecterend op het onderzoek kom ik tot de conclusie, dat deze deelvraag voor mijn doel met dit onderzoek niet nodig was. Het ging mij vooral om het tonen van mogelijke aanvullingen en verrijking

¹²⁴ Beers, Frans Denkers Moreel Kompas, 2001, p. 152

van theologische concepten vanuit het alledaagse leven, in dit geval mijn politiewerkpraktijk. Het is voor mij evident dat dit relevant is voor geloofspraktijken. Dat is namelijk in een praktisch theologisch onderzoek de context en het toepassingsgebied, waarin de aanvulling en verrijking van theologische concepten met de betekenisgeving van drijfveren vanuit een werkpraktijk een plaats krijgen. Door een aparte deelvraag hierover op te nemen is het onderzoek, aanvankelijk naar mijn idee, te breed geworden. Dit is o.a. zichtbaar in alle thema's, die verwerkt zijn in paragraaf 2.4.3. Het heeft, in ieder geval bij mijzelf, verkeerde associaties opgewekt. Er is geen deelonderzoek gedaan naar de relevantie voor geloofspraktijken. Dat valt buiten de scope van dit onderzoek wat betreft de tijdstermijnen van een masteronderzoek. Uiteindelijk heb ik me beperkt tot een korte beschrijving van geloofspraktijken als context en aanbevelingen gedaan voor toepassing van de inzichten. De inzichten kunnen wel leiden tot mogelijk vervolgonderzoek zoals bijvoorbeeld een thema als de effecten van familiegerichte systemen. In paragraaf 6.4 geef ik enkele aanbevelingen hiervoor.

Conclusies

De uitkomsten van dit onderzoek hebben op diverse onderdelen wel degelijk relevantie voor de geloofspraktijken. In de politiepraktijk worden theologische concepten gehanteerd en in taal en betekenisgeving aangevuld en zijn, wat mij betreft, verrijkend. Het verlevendigt de wijze van spreken over theologisch soms gestolde begrippen. De werking van de drijfveren wordt ook aangevuld, van gerichtheid op God ook gerichtheid op zichzelf en de ander. In geloofspraktijken is voortdurend het gesprek nodig, tussen gelovigen en theologen onderling én samen, over de wijze waarop in het alledaagse leven gesproken wordt over theologische concepten. Dat begint met luisteren naar andere werkpraktijken. Dit onderzoek illustreert, dat de taal en werkingsgebieden worden verrijkt. Zoeken naar steeds andere taal en voorbeelden is essentieel voor de werking van theologie. Theologie krijgt wat mij betreft pas echt werking in de diversiteit van het alledaagse leven.

6.3 Reflectie op het onderzoek

In deze paragrafen reflecteer ik op het onderzoek. Daarbij geef ik aandacht aan elementen als de onderzoeksmethode en de betrouwbaarheid, kracht en zwakte van onderzoeks-onderdelen. De ervaringen van de respondenten en mijn eigen ervaringen als onderzoeker vormen daarvoor de basis. Als eerste reflecteer ik op de ervaringen van de respondenten in dit onderzoek en daarna sta ik stil bij mijn eigen ervaringen, waarbij ik bovengenoemde elementen aandacht geef.

6.3.1. Ervaringen respondenten

Reflecties

Alle respondenten hebben direct toegezegd om mee te werken. Het gesprek werd soms ervaren als moeilijk, vaker als diepgaand en er was sprake van een zoeken naar antwoorden. In de reflectie op de ervaringen met de gesprekken lijkt het effectief om eerst uitgebreid stil staan bij de persoon van de respondent. Het maakt dat men beter in staat is om de echte drijfveren te benoemen en minder bij de waan van de dag blijft. Het lijkt of het tijd nemen om naar binnen te kunnen gaan door letterlijk aandacht te hebben voor en op zoek te zijn naar de mens, die je ontmoet, beter leidt tot het bewust worden van de drijfveer in het innerlijke.¹²⁵ De aandacht voor de mens achter de respondent gaf ook meer rust in het gesprek. Het gesprek ging naadloos over naar de thema's van het gesprek. Ook beperkingen in het eigen handelen kwamen naar boven. In een aantal gesprekken ging dat zichtbaar gepaard met moeite. Ik heb voor zover zichtbaar en waarneembaar benoemd wat ik zag en ervaarde. In een tweetal situaties heeft het geleid tot een aanvulling op het gesprek. Aandacht voor het feit dat bij dit type gesprekken ook pijn en leed naar voren kan komen is belangrijk.¹²⁶

¹²⁵ Campbell, *Ethnography on Holy Ground*, 2013, pp. 246, 247

¹²⁶ *Ibidem*, pp. 257, 258

Conclusies

Wat waren het een mooie gesprekken! Momenten van echte aandacht en ontmoeting en ervaren als een oase van persoonlijke aandacht en rust. Het gesprek had de diepste, echte kern geraakt. Het lijkt erop dat een bepaalde authenticiteit ook bij de respondenten aanwezig was. Men was oprecht blij met de aandacht en tijd die ik aan hen gaf. Dit kernonderdeel van de onderzoeksmethode is wat mij betreft goed en geslaagd uitgevoerd.

6.3.2. Ervaringen onderzoeker

Reflecties

De rol van de onderzoeker had extra aandacht nodig tijdens het onderzoek. Mijn ervaringen waren zowel positief als negatief. Bij de uitwerking van de gesprekken viel op dat het middenstuk in ieder gesprek meer de vorm van een dialoog krijgt, waarbij de vragen meer en de antwoorden korter worden. Het gaat meer heen en weer. Het begin en het eind van het gesprek staan vooral in het teken van luisteren door de onderzoeker en praten door de respondent. Er waren er ook dilemma's t.a.v. de mate van doorvragen. Via door-vragen kun je meer diepgang bereiken, maar kan ook leiden tot ervaringen van een kruisverhoor. Terwijl het uitgangspunt van het interview juist een open gesprek is, waarbij ik volgend ben aan de input van de ander. Hij / zij weet immers als geen ander wat en waar en wanneer de drijfveren van belang zijn.

Conclusies

Het was hard werken om goed in mijn rol als onderzoeker te blijven. Ik heb ervoor gekozen om het doorvragen tot een minimum te beperken. Ook heb ik zoveel mogelijk de dialoog voorkomen, omdat dit afleidt van het centraal stellen van de respondent en op dat moment geen meerwaarde had.

Reflecties

Men kent mij vanuit mijn functie als korpsvertrouwenspersoon, waarbinnen ik bezig ben met het thema omgaan met elkaar. Tijdens het onderzoek werden door diverse respondenten ook thema's naar voren gebracht die raken aan omgaan met elkaar. Op sommige momenten ook als ervaringen ten aanzien van persoonlijke problematiek. Op zo'n moment heb ik de vermenging tussen mijn functie als korpsvertrouwenspersoon en mijn rol als onderzoeker zeker ervaren. Met name één respondent gaf duidelijk aan haar werk op dit moment als zwaar en moeilijk te ervaren. Het was lastig om daar niet op in te gaan en haar te coachen bij die problematiek. Tijdens het interview ben ik daar één keer in getuind. Soms werd er in de gesprekken bepaalde informatie als bekend verondersteld omdat we in eerdere periodes ook collega's en samenwerkingspartners waren. Dit had tot gevolg dat niet alles werd uitgesproken. Daardoor ontstond bij mij verwarring. Moet ik nu overal op doorvragen of kan ik uitgaan van een gemeenschappelijke beginsituatie? En hoe hanteer ik dit bij de uitwerking van het onderzoek? De gezamenlijke historie en mijn functie van dit moment gaven mij soms ook het gevoel dat ik een klein beetje gebruikt werd om informatie neer te leggen, die dan wel vervolgens zijn weg zou vinden in de organisatie. Een ander element in dit kader was ook de overweging van mogelijke sociaal wenselijke antwoorden, juist omdat we elkaar kennen als collega's. Kortom er ontstonden gaandeweg het onderzoek vragen over de effecten van de vermenging van mijn rol van onderzoeker en tegelijk collega zijn, op de uitkomsten van het onderzoek.

Conclusies

Door onze gezamenlijke historie kreeg ik veel extra informatie van de respondenten. Er was duidelijk sprake van een vertrouwensrelatie. Eén van de respondenten benoemde na het interview, dat ik *'naast korpsvertrouwenspersoon ook vertrouwensmens ben, zeer open en ontvankelijk, sterk in doorvragen, waardoor diepgang goed te bereiken is.'* Ik heb daardoor het idee dat de mate waarin er sociaal wenselijk is geantwoord, tot een minimum beperkt is gebleven. Dit idee wordt versterkt door

mijn ervaringen bij de vragen rond het onder druk komen te staan van de drijfveren. Dit leverde authentieke zoektochten op met veel zuchten, verzuchtingen en stiltes in de vorm van denkpauses. Bij de uitwerking van de gesprekken bleek de gemeenschappelijke historie uiteindelijk geen probleem met name door de woordelijke geanonimiseerde uitwerking van de gesprekken.

De inbreng van de thema's over omgaan met elkaar heb ik in de context van mijn functie binnen de politie gezien. Ik ben binnen het onderzoek daar niet verder op ingegaan en heb dit laten liggen. Het lijkt het vertrouwen, dat nodig was voor het onderzoek vanwege de diepgang van de gesprekken, niet geschaad te hebben. Ik leid dit af uit de positieve reacties rond de gesprekken. Ik overweeg wel na afronding van dit onderzoek terug te komen op aangereikte persoonlijke problematiek, die in de gesprekken naar voren is gekomen. Zowel professioneel als moreel vind ik het belangrijk aandacht te geven aan mensen, wanneer ze het moeilijk hebben. Ik houd daarbij rekening mogelijk niet mijn functie maar mijn zijn als mens, vertrouwensmens, van belang is geweest om open te kunnen spreken. Het is zoeken naar een geschikt moment.

Ik besef dat de vermenging van de rollen als onderzoeker en korpsvertrouwenspersoon zeker effecten heeft gehad en mogelijk ook negatieve effecten kan hebben op de betrouwbaarheid en geldigheid van het onderzoek. Echter, door de onderzoeksmethode nauwkeurig te beschrijven en deze ook nauwgezet te volgen en voortdurend tussendoor te reflecteren op mijn ervaringen zijn deze ingebouwde controlemomenten meer dominant geweest dan de momenten van ervaringen van mogelijke vermenging. De geldigheid van de uitkomsten is sterker, doordat ik me bij de interpretatie van de gegevens sterk heb laten leiden door letterlijke fragmenten vanuit de gesprekken. De respondenten zijn zelf maximaal aan het woord geweest en beschreven. Bij de voorbereiding van dit onderzoek ben ik me sterk bewust geweest van deze twee belangrijke elementen voor een goed onderzoek. Alle voorbereidingsstappen zijn vooraf besproken met de begeleider en opgenomen in het document met de bijlagen.¹²⁷ Het huidige onderzoek veronderstelt dat mijn rol als korpsvertrouwenspersoon en mijn zijn als vertrouwensmens vooral positieve effecten heeft gehad op de gesprekken. Ik zou die effecten in een volgend onderzoek meer inzichtelijk willen maken, met name ook eventuele negatieve effecten.

6.4 Vervolg

Vanuit bovenstaande reflecties en conclusies heeft het onderzoek mij in ruime mate inzichten opgeleverd, op welke wijze de betekenisgeving van politieleiders aan drijfveren voor hun leiderschap te relateren is aan theologisch concepten en geloofspraktijken. De inzichten zijn echter ontstaan vanuit een momentopname en wat mij betreft te beperkt van karakter om hier verdergaande conclusies uit te trekken voor zowel de politiepraktijk als geloofspraktijken. Het zijn hooguit aanwijzingen voor een vervolg. Vanwege deze reikwijdte van dit kwalitatieve onderzoek formuleer ik enkele voorzichtige aanbevelingen en vragen voor vervolgonderzoek.

6.4.1 Aanbevelingen.

- De uitkomsten van het onderzoek kunnen meer impact krijgen, wanneer niet een deel maar de hele populatie politiechefs bevroegd worden. Mogelijk is er dan sprake van meer representativiteit. Verder kan het input zijn voor ontwikkelingstrajecten van de individuele politiechefs en ook voor strategische ontwikkelingen van de politieorganisatie.
- De impact van het onderzoek kan ook verrijkt worden, wanneer de uitkomsten verbonden worden aan ander onderzoek, zowel in het verleden als in de toekomst, binnen de politiepraktijk. Ik denk met name aan een verbinding met eerder onderzoek, zoals de publicatie van Frans Denkers en onderzoek van Jan Nap naar normatieve professionaliteit.

¹²⁷ Baarda, *Kwalitatief onderzoek*, 2001, pp. 97-101

- De uitkomsten van het onderzoek kunnen worden verrijkt door niet alleen gesprekken te voeren met respondenten, maar hen ook voor kortere of langere tijd volgen in de werkpraktijk. Via participerende observatie in de vorm van actiegericht onderzoek kan dan de thematiek stap voor stap aan de orde gesteld worden, waarbij ook gereflecteerd kan worden op bewustwording en zichtbare toepassing in gedrag en houding en de effecten van werken in familiegerichte systemen. Deze vorm van onderzoek kan zowel binnen de werk- als geloofspraktijken uitgevoerd worden.
- De uitkomsten van het onderzoek kunnen ook verrijkt worden door de groep respondenten nog meer divers van samenstelling te maken. Ik denk dan aan een grotere respondentengroep met startende politieleiders en meer diversiteit in werksoorten binnen de politie en leeftijd. Het leeftijdsaspect kan mogelijk invloed hebben. De leeftijd van deze groep respondenten was redelijk homogeen, ongeveer 45 +. Ik ben benieuwd of verschillende leeftijden andere invloeden toekennen aan drijfveren en theologische en religieuze vorming. Ook de betekenisgeving aan de werking van drijfveren t.a.v. de mate van bewustwording bij het klimmen van de jaren is interessant.

6.4.2. Vragen voor vervolgonderzoek

- Als vervolgonderzoek zou ik graag een vergelijkbaar onderzoek willen uitvoeren en respondenten bevragen uit diverse geloofspraktijken. Door de ervaringen van respondenten uit geloofspraktijken te betrekken kan meer inzicht ontstaan in de aansluiting met het alledaagse en specifiek in de wijze waarop de taal en werking van drijfveren ervaren wordt of aanbod komt. Dit zou aanvullend kunnen zijn, omdat er dan niet alleen een theoretisch kader is voor de theologische concepten, waar de ervaringen van de respondenten uit de politiepraktijk mee vergeleken kunnen worden. Ik ben daarbij geïnteresseerd of de opbrengst voor de geloofspraktijken meer is dan alleen verrijking van de taal en inzichten over de aansluiting met de alledaagse leefwereld.
- Ik ben ook nieuwsgierig naar inzichten vanuit andere werkpraktijken dan de politie. Zijn de uitkomsten anders wanneer een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd wordt in een hele andere werkpraktijk? En kan de reikwijdte van de verkregen inzichten daarmee worden vergroot?
- Verder kijk ik uit naar een mogelijk vervolg binnen de politiepraktijk. In het najaar hoop ik met een lector van de Politieacademie te kijken naar een passend vervolg. Hij is betrokken bij dit onderzoek en beheert de verzamelde data, zie bijlage 3A

6.5 Slot

Dat is eigenlijk wel een mooie eyeopener, dat je in het goede doen ook altijd tussen je eigen begrenzungen heen laveert. Daarom zei ik ook het goede doen is normatief. Het wordt begrensd door je eigen kunnen en je eigen mogelijkheden en je eigen angsten.'

Zo waren er in dit onderzoek meer eyeopeners voor de respondenten. Over één van de respondenten stond vlak na het gesprek een spraakmakend artikel in het AD vol van drijfveren en beweging. Een andere respondent sprak tijdens landelijke leiderschapsdagen over het belang van stil staan bij de eigen drijfveren en over in beweging komen. Weer een andere respondent refereerde in een gesprek over een lastige casus in het omgaan met elkaar aan moed en lef om dit opnieuw aan te gaan. Zo werden zij in beweging gezet. Mijn eyeopener ligt in de bevestiging van de verbinding van het gewone leven met geloofspraktijken. Door dit onderzoek kwam ik heel soepel in gesprek met mensen in mijn werkpraktijk over de diepste drijfveren voor het leven en werken. En ik ben verrast door de raakvlakken van onze zoektochten naar betekenisgeving van spiritualiteit en besef van transcendent leven. Het zet mij in beweging om vooral verder te gaan met de zoektocht naar de raakvlakken tussen ik, de ander en God.

Bibliografie

Monografieën

Arendt, Hannah, *The Human Condition*, Chicago: University of Chicago Press, 1958 (Nederlandse vertaling: *Vita Activa*.door C. Houwaard Amsterdam, 1999)

Baarda, D.B., M.P.M. de Goede en J. Teunissen, *Kwalitatief Onderzoek, basisboek*, Groningen, 2001

Baart, Andries, *Een theorie van de presentie*. Den Haag: Lemma, 2011

Beers, P. van, (red.) *Frans Denkers' Moreel Kompas van de politie*. (Politia Nova, 1), Den Haag: Koninklijke De Swart, 2001

Beuing, Joost & De Vries, Geert, *Doing Qualitative Research. The Craft of Naturalistic Inquiry*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2015.

Bos, René ten, *Strategisch denken. Op zoek naar nieuwe helden*. Meppel: Krips, 2003.

Brink, G. van den & Kooi, C van der, *Christelijke Dogmatiek*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2012

Brink, Gabriel van den, Wiljan Hendriks, Merlijn van Hulst, Nicole Maalsté, Bas Mali, *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politie functionarissen*. Den Haag: Boom, 2015

Brink, Gabriel van den, Cor van Beuningen, Alexandra Gabrielli, Hans Groen & Thijs Jansen (red) *Moraliteit in actie. Wat sociale voortrekkers gemeenten kunnen leren*. Tilburg University: Stichting Beroepseer, 2016.

Brink, Gabriel van den & Thijs Jansen, *Ambtelijk vakmanschap en moreel gezag*. Stichting Beroepseer, 2016.

Broers, Peter. D. H. *Woordenboek van het Bijbels Hebreeuws*. Nieuw Lekkerland

Browning, D.S. *A Fundamental Practical Theology. Descriptive and strategic proposals*. Minneapolis: Fortress Press, 1991

Friedman, Edwin, H, *Van geslacht op geslacht. Systeemprocessen in kerk en synagoge*. Gorinchem: Ekklesia, 2001

Kets de Vries, Manfred.F.R. *Wat leiders drijft. Een klinische benadering van gedragsverandering in organisaties*. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds, 2012.

Landman, W, M. Brussen, F. van der Laan, *Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie*. (Politiekunde, 60). Apeldoorn: Politie&Wetenschap/ Amersfoort: Twynstra&Gudde, 2013

Luther, Henning, *Religion und Alltag. Bausteine zu einer Praktischen Theologie des Subjekts*. Stuttgart: Radius, 2014

Miller-McLemore, B.J. (ed.), *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*. West Sussex: Wiley&Sons Blackwell, 2014

- Muis, Jan, *Onze Vader. Christelijk spreken over God*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2016
- Nap, Jan, *Vragen naar goed politiewerk: belang-stellend ontwikkelen van de alledaagse praktijk. Een proeve van normatieve professionalisering*. Apeldoorn: Politieacademie / Boom Lemma, 2012
- Nap, Jan, *Macht ten goede? Sterke arm in een complexe samenleving*. Lectorale rede. Apeldoorn: Politieacademie, 2014.
- Rondeel, M. en Wagenaar, S, (red), *Kennis maken. Leren in gezelschap*. Schiedam: Scriptum, 2002
- Russel, Letty M, *Church in the Round: Feminist Interpretation of the Church*. Westminster: John Knox Press, Louisville, 1993
- Schuijt, L. *Met ziel en zakelijkheid. Paradoxen in leiderschap*. Schiedam: Scriptum Management, 2003
- Senge, P. M. *De vijfde discipline. De kunst & praktijk van de lerende organisatie*. Schiedam: Scriptum Books, 1992.
- Smaling, A en E. Hijmans, *Kwalitatief onderzoek en levensbeschouwing*, Amsterdam 1997
- Spronk, K & Wieringen, van. A. (red.) *De Bijbel theologisch. Hoofdlijnen en thema's*. Zoetermeer: Meinema, 2011
- Swinton, J. and Mowat, H. *Practical Theology and Qualitative Research*. London: SCM Press, 2013
- Swanborn, P.G. *Case-study's. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam: Boom, 2003
- Taylor, Charles, *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*, Cambridge, 1989.
Nederlandse vertaling: *Bronnen van het zelf. De ontstaansgeschiedenis van de moderne identiteit*. Rotterdam, 2007

Artikelen

- Campbell-Reed, E.R. and Scharen, Ch. Ethnography on Holy Ground: How Qualitative Interviewing is Practical Theological Work. *International Journal of Practical Theology*; 2013, 17 (2)
- Carlisle, R.D. ea. The Virtues: Gratitude and Forgiveness. *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality: Vol. 1. Context, Theory and Research*, K.I. Pargament EiC. Washington, DC: American Psychological Association, 2013.
- Granqvist, P.& Kirkpatrick, L.E, Religion, Spirituality and Attachment. *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality: Vol. 1. Context, Theory and Research*, K.I. Pargament EiC. Washington, DC: American Psychological Association, 2013
- Nap, Jan, Vragen naar goed politiewerk: ontwikkelingsgerichte politiezorg als perspectief. In *Het Tijdschrift voor de Politie*, januari/februari 2007
- Nap, Jan, Praktijkontwikkeling als strategie. Het veranderen veranderen. *Het Tijdschrift voor de Politie*, nr. 6, 2016.

Oman, D, Spiritual Modeling and the Social Learning of Spirituality and Religion. *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality: Vol. 1. Context, Theory and Research*, K.I., Pargament EIC. Washington, DC: American Psychological Association, 2013

Studie-, onderzoeks-en beleidspublicaties

Beleidskader Integriteit, Uitgave Landelijk programma HRM Politie, 2010

Hoogdalem-Zomer, G van, *Dilemma's bij het coachen van competentieontwikkeling. Onderzoek naar overwegingen die een rol spelen bij het maken van keuzen op het grensvlak van beroeps- en persoonsgerelateerde elementen van het coachen*. Afstudeertraject doctoraalprogramma Onderwijskunde, Faculteit Gedragwetenschappen Universiteit Utrecht, 2008.

Hoogdalem-Zomer, G van, *Beroep en / of persoon centraal!? Een dilemma bij het coachen van competentieontwikkeling op de werkplek*. Afstudeertraject doctoraalprogramma Onderwijskunde, Faculteit Gedragwetenschappen Universiteit Utrecht, 2008.

Ontwerpplan Nationale Politie. Uitgave Nationale Politie oktober 2011.

Politiecultuur in beweging. Actiegericht onderzoek naar de cultuur van Nationale politie. Uitgave van WODC ministerie van Veiligheid en Justitie, 2016.

Reflectieverslag exposure Oude wijkenpastoraat door Geertje Zomer, 2012.

Visie op politieleiderschap. Warnsveld/Apeldoorn: Politieacademie, 2008

ZIN in politiewerk. Een onderzoek naar systematische aandacht voor zingeving bij de politie en de rol van geestelijke verzorging daarbij. Door T. H. Zock en M. van 't Hoog vanuit Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, onderdeel Godsdienstpsychologie, 2014.

Bijlage 1 Uitnodiging

Dag

Vorige maand hebben we elkaar gesproken over het onderzoek dat ik de komende maanden uitvoer naar de betekenis van de motieven en drijfveren van politieleiders voor het handelen en keuzen maken in de praktijk.

Ik ben blij dat je toegezegd hebt om hieraan mee te werken. Inmiddels heb ik een afspraak gemaakt met je secretaresse. Ons gesprek staat gepland op mei as in

Centraal in het gesprek staat de vraag: welke betekenis jij geeft aan motieven en drijfveren voor je handelen en optreden in de politiepraktijk? We staan stil bij jouw drijfveren en op welke wijze deze een rol spelen in situaties in je werkomgeving. Wat mij betreft is het een open gesprek. Wat jij wilt delen, is relevant. Het gesprek wordt woordelijk uitgewerkt. Deze uitwerking ontvang je.

Ik doe dit onderzoek in het kader van de afronding (masterthesis) van mijn studie theologie / gemeentepredikant aan Protestantse Theologische Universiteit bij de VU te Amsterdam. In dit onderzoek word ik begeleid door dr. R. de Vries, universitair hoofddocent Praktische Theologie aan de PthU te Amsterdam. Dr. J. Nap, lector Waardevolle praktijkontwikkeling aan de PA te Apeldoorn is tevens betrokken bij dit onderzoek.

De gesprekken worden geanalyseerd en verbonden met theoretische inzichten. De resultaten van deze analyse verwerk ik geanonimiseerd in mijn slotverslag voor mijn studie. Het verslag omvat een toepassing van de gevonden resultaten naar theologische concepten en geloofspraktijk. Bij dit verslag zijn de woordelijke interviews **niet** opgenomen als bijlage. Mocht je geïnteresseerd zijn in het studieverlag, dan stuur ik je dit toe.

Naast jou, werken nog 5 andere politiechefs mee aan dit onderzoek en met Jan Nap zal ook gekeken worden naar een vervolg en toepassingsgebied binnen de politieorganisatie, uiteraard in overleg met jullie over vorm en inhoud.

Ik kijk uit naar het gesprek. Er is geen voorbereiding nodig en ik ben zeer benieuwd naar de inzichten. Mochten er nog vragen zijn, dan hoor ik die graag.

Bijlage 2 Vragen voor het gesprek

Onderstaande opzet en vragen zijn een leidraad voor het gesprek. Ze zullen niet letterlijk gesteld worden. De opbouw is gericht op verdieping.

Welkom met toelichting

Algemeen

- Duur dienstverband politie en als politiechef

Centraal thema: *Welke betekenis geven de politieleiders aan drijfveren bij hun handelen in de politiepraktijk?*

- Kun je iets meer vertellen over drijfveren voor je optreden als politieleider?
- Op welke momenten, in welke situaties spelen drijfveren een rol?
 - Kun je concrete situaties beschrijven waarin drijfveren een rol hebben gespeeld?
 - Welke drijfveren spelen dan een rol?
 - Welke rol spelen deze drijfveren op dat moment? M.a.w. welke effecten hebben deze drijfveren op jouw handelen en acteren? Vormen zij een stimulans voor het acteren of hebben ze juist een remmende, aarzelende of blokkerende werking?
 - Zijn er situaties waarin drijfveren naar boven komen en deze wegdrukt? M.a.w. komen drijfveren weleens onder druk te staan? Wanneer en waardoor?
 - Welke effecten heeft dat op jouw handelen en je persoon?
- Op welke wijze zijn deze drijfveren in jouw biografie gevormd?
- Veranderen drijfveren door de jaren heen?

Verbinding thema van werkpraktijk met geloofspraktijk

- Heeft een bepaalde levensbeschouwing, religie, theologie bijgedragen aan de vorming van jouw drijfveren?
 - En zo ja, op welke wijze en in welke aspecten is dat naar jouw idee zichtbaar / herkenbaar?

Slotvragen

- Hoe omschrijf je jouw motivatie om bij de politie te werken en specifiek als politiechef?
- Heb jij nog vragen en of opmerkingen?

Reflectie en verwachtingen

- Terugkijken op gesprek
- Letterlijke uitwerking delen. Niet opnemen in het verslag.
- Uitkomsten worden gespiegeld aan theologische concepten en geloofspraktijk.
- Verslag wordt toegestuurd bij interesse.

Bijlage 3 Lijst met meest bruikbare synoniemen

Rechtvaardigheid: onkreukbaarheid, eerlijkheid, openhartigheid, openheid, oprechtheid, rechtschapenheid, trouwhartigheid, billijkheid, redelijkheid, recht doen, gerechtigheid, onpartijdigheid, rede en redelijkheid

Dienstbaarheid: dienstwilligheid, gehoorzaamheid, nederigheid, onderwerping, onderworpenheid, onderdanigheid, ondergeschiktheid, ootmoed, submissie, bediening, service

Zorg: aandacht, behartiging, hoede, inzet, oplettendheid, toewijding, zorgvuldigheid, bescherming, bewaking, inspanning, onderhoud, oppas, toezicht, verzorging, voorziening,

Waakzaamheid: hoede

Vrede: eendracht, pax, peis, sjalom, vree, huwelijk, verdrag, vredesverdrag, harmonie, kalmte, rust, bedaardheid, geluidloosheid, gerustheid, geslotenheid, onmededeelzaamheid, sereniteit, stilheid, stilte, wijgen, stilzwijgendheid, vredigheid, zwijgen, zwijgzaamheid, gemoedsrust, gerustheid, geruststelling, verademing, vredigheid, zielenrust, zielsrust, verzoening

Moed: dapperheid, durf, flinkheid, guts, kloekmoedigheid, koenheid, lef, onversaagdheid, onverschrokkenheid, sterkte, vermetelheid, bezieling, elan, enthousiasme, hart, hoop, kracht, vertrouwen, lef, bravoure, manmoedigheid, zelfverzekerdheid, flinkheid, morele kracht, ruggengraat, spirit

Vertrouwen: accrediteren, afgaan op, betrouwen, bouwen, ervan uitgaan, geloven, hopen, rekenen, steunen op, zich verlaten op, confidentie, fiducia, geloof, hoop, krediet, overtuiging, zekerheid.

Betrouwbaar: beproefd, bonafide, degelijk, deugdelijk, duurzaam, eerlijk, waarheidslievend, oprecht, openhartig, feilloos, getrouw, integer, onkreukbaar, solide, veilig, vertrouwd, gerust, behouden, geborgen, beschermd, geloofwaardig, eerlijk, solide, safe, risicoloos, tof, fijn, gaaf, leuk, mieters, legaal, onverdacht, origineel, goed, kalm, standvastig, onwankelbaar, volhardend, onveranderlijk

Verbindend: aaneenschakelend, conjunctief, koppelend, samenvoegend, bindend, obligatoir, dwingend, verbindend

Respect: achting, bewondering, consideratie, eerbied, eerbiediging, hoogachting, ontzag, waardering

Gelijkwaardig: gelijkgestemd, equivalent, gelijkgerechtigd, gelijkgesteld, overeenkomstig, hetzelfde, op dezelfde wijze

Verantwoordelijkheid: aansprakelijkheid, plicht, taak, toerekeningsvatbaarheid, verantwoording, zorg, responsabiliteit, pakkie-an, redelijkheid, verstandigheid

Ontwikkelen: maken, ontwerpen, plannen, projecteren, uitstippelen, uitwerken, vormen, exposeren, ontvouwen, ten toon spreiden, uiteenzetten, beschaven, cultiveren, opleiden, aangroeien, groeien, rijpen, ontplooien, regenereren, voortbrengen, programmeren

Stimuleren: aanmoedigen, aansporen, aanwakkeren, aanzetten, bevorderen, bezielen, inspireren, motiveren, op-drijven, opporren, opwekken, prikkelen, pushen, voeden

Bijlage 3 A Datamanagementplan

Sectie 1: Algemene outline	
Versie:	Eindversie onderzoeksverslag masterthesis PT, PTHU te Amsterdam
Datum:	08-10-2017
Titel onderzoeksproject:	Drijfveren van politieleiders. <i>Zoektocht naar de betekenisgeving van drijfveren voor politie-en geloofspraktijken.</i>
Hoofdonderzoekers:	Drs. Geertje Zomer, studentnummer 1200364
Faculteit en departement van de Universiteit:	Protestantse Theologische Universiteit te Amsterdam
Mee-helpende/meewerkende organisaties	Politieacademie te Apeldoorn
Beurs-organisatie (?):	nvt
Beurs nummers (?):	nvt
Contactgegevens	Dr. J Nap
Adres:	p/a Politieacademie Arnhemseweg 348 7334 AC Apeldoorn
Telefoonnummer:	0031651201498
Email / website / Facebook:	jan.nap@politieacademie.nl
Samenvatting / Beschrijving:	<p>Het onderzoek is een praktisch theologisch onderzoek en onderzoekt de betekenisgeving van drijfveren van politieleiders voor politie- en geloofspraktijken. Het is een kwalitatief onderzoek, dat vanuit een politiepraktijk verbinding maakt met geloofspraktijken door de betekenisgeving van drijfveren te relateren aan een beschrijving van vergelijkbare theologische concepten. M.a.w. er is gekeken naar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoe praten politieleiders over hun drijfveren? - wat lees ik over die drijfveren / begrippen in theologisch studiemateriaal? - op welke wijze is het bovenstaande relevant voor politiepraktijk en vooral geloofspraktijken? <p>De ruwe data zijn uitwerkingen van de gesprekken met de respondenten, politieleiders binnen de Nationale Politie.</p>
Secundaire data bronnen:	Theologisch en gedragswetenschappelijk studiemateriaal
Sectie 2: Verantwoordelijkheden	
Samenvatting Beschrijving:	Onderzoeker en begeleider en beoordelaar van de PTHU en de meelezer vanuit de Politieacademie zijn verantwoordelijk voor een <i>vertrouwelijke omgang met het onderzoeksverslag en de uitwerkingen van de persoonlijke gesprekken</i> met politieleiders, zoals afgesproken met de respondenten, zie bijlage 1 en vastgelegd het datamanagementplan.
Operational gathering (?) & opslag:	De opslag van de ruwe data en de analyse is neergelegd bij de Politieacademie.
Data analyse & documentatie:	Gedocumenteerd onder de titel: Bijlagen met data van het onderzoek Drijfveren van politieleiders door drs. G Zomer, <i>vertrouwelijk</i>
Hoofd-programmeurs (?):	nvt
Gebuurde meta-datastandaarden	nvt
Manager kwaliteitscontrole:	nvt
Sectie 3: Technische beschrijving:	
Samenvatting Beschrijving	nvt
Software:	nvt
Hardware:	nvt

Network/cloud faciliteiten:	nvt
Sectie 4: Legaal raamwerk	
Legale bezitters van de gebruikte primaire data:	Respondenten, onderzoeker en politieacademie
Legale bezitters van de gebruikte secundaire data:	Idem
Toegepaste wet of legislatie:	Wet op bescherming van persoonsgegevens
Beschrijving van beveiliging / Toegangsbeperkingen op de datasets:	nvt
Vertrouwensovereenkomst:	nvt
Samenvatting/beschrijving van de relevante delen van de vertrouwensovereenkomst:	nvt
Zijn er contractuele beperkingen?:	nvt
Samenvatting/beschrijving van relevante contracten:	nvt
Ethische / Privacy zaken:	Ja
Samenvatting/beschrijving van ethische / privacy zaken.:	De ruwe data zijn gesprekken over persoonlijke drijfveren van de politieleiders. Het onderzoeksverslag en de ruwe data en analyse zijn geanonimiseerd verwerkt.
Relevante wetenschappelijke protocollen gebruikt:	Handleiding voor masterthesis 2017, PThU te Amsterdam
Sectie 5: Publicatie / Archivering	
Samenvatting / beschrijving van publicatievereisten	Gebruik van onderzoeksverslag en ruwe data niet zonder toestemming van respondenten, onderzoeker en politieacademie in de persoon van dr. J. Nap, lector Waardevolle praktijkontwikkeling PA te Apeldoorn
Samenvatting / beschrijving van lange termijn opslag methode:	De ruwe data en de analyse worden vertrouwelijk bewaard door onderzoeker en bovengenoemde lector binnen de Politieacademie
Data van opslag:	Vanaf oktober 2017
Legale opslag termijn:	10 jaar
Namen van de betrokken organisatie(s) en departementen:	Dr. J. Nap lector PA te Apeldoporn, drs. G. van Hoogdalem-Zomer, korpsvertrouwenspersoon NP en onderzoeker
Contact gegevens:	Geertje,van,hoogdalem@politie.nl, 0031610886713
Gebruikte wetenschappelijke / technologische standaarden:	nvt
Gebruikte meta-data standaarden:	nvt
Create Commons (CC) License	nvt
Data-toegang beperkingen:	Restricted
CC License description:	nvt
Embargo	Yes
Samenvatting / beschrijving van embargo:	Toestemming van respondenten
Sectie 6: Financieel raamwerk	
Samenvatting / beschrijving van de gemaakte/betrokkenkosten:	nvt
Software & Hardware kosten:	nvt
Personeelkosten:	nvt
Lange-termijn data opslag kosten:	nvt
Totaal gereserveerde kosten:	nvt